

WORLD INTERNET PROJECT

2002

„A digitális
jövő térképe”

A magyar társadalom és az internet

2002

ITTK-TÁRKI

A World Internet Project a University of California (UCLA) kutatási programja.
A program magyarországi képviselője az ITTK-TÁRKI konzorciuma.
Kutatásvezetők: Dr. Desseffy Tibor és Dr. Fábián Zoltán

© ITTK-TÁRKI, 2002

A tanulmányból adatokat csak a forrás pontos feltüntetésével lehet közölni.

A tanulmány az Infonia Alapítvány gondozásában jelenik meg.

A kutatás kiemelt támogatói: Informatikai és Hírközlési Minisztérium (IHM), Országos Rádió és Televízió Testület (ORTT), Antenna Hungária
Támogatók: Axelero, Sun Microsystems Hungary

Partner:

A tanulmányt készítették:

Desseffy Tibor
Fábián Zoltán
Galács Anna
Gayer Zoltán
Medgyesi Márton
Rét Zsófia
Rigler András

Tartalom

BEVEZETÉS	3
ÖSSZEFOGLALÁS	6
A MAGYAR LAKOSSÁG ÉS AZ INTERNET, 2002. RÉSZLETES EREDMÉNYEK	11
HOZZÁFÉRÉS	11
<i>A háztartások ellátottsága személyi számítógéppel</i>	11
<i>Vezetékes és mobiltelefon</i>	16
<i>Televízió, teletext, televíziós műsorvétel</i>	18
<i>Multimédia eszközök a családban</i>	18
INTERNET-HOZZÁFÉRÉS ÉS -HASZNÁLAT	19
<i>Hozzáférés</i>	19
<i>Használat</i>	22
MIRE HASZNÁLJUK AZ INTERNETET?	25
E-MAILEZÉS	26
ONLINE VÁSÁRLÁS	27
MIÉRT NEM HASZNÁLJÁK AZ INTERNETET?	28
BELÉPÉSI SZÁNDÉK	30
AZ INTERNETTEL KAPCSOLATOS VÉLEMÉNYEK	32
<i>Jobbá lesz-e a világ?</i>	32
<i>Az internettel kapcsolatos attitűdök</i>	34
<i>Elégedettség az internettel</i>	36
INTERNET ÉS MÁS MÉDIUMOK	38
POLITIKAI ORIENTÁCIÓK AZ INTERNETHASZNÁLÓK ÉS NEM HASZNÁLÓK KÖRÉBEN	40
INTERNET A CSALÁDBAN	42
ONLINE KAPCSOLATOK	46
INTERNET A MUNKAHELYEN	48
MINTAVÉTELI ÉS SÚLYOZÁSI ELJÁRÁS	50
RÖVIDEN A WORLD INTERNET PROJECTRŐL	52

Bevezetés

A globalizált, – Anthony Giddens kifejezésével – elszabadult világ legfontosabb mozgatója az információs forradalom, amely egyszerre elindítója és következménye annak az átalakulásnak, amelyben élünk. Miben áll az IT (információs technológiai) forradalom lényege, amely a hétköznapi megfigyelő számára – különösen itt Magyarországon – ma még talán kevésbé tudatosul? A számítástechnikai eszközök, technológiák fejlődése a gazdaság egyre nagyobb hányadában érezteti hatását. A digitalizált információ – 0, 1 kódok sorozataként – egyre gyorsabban és egyre egyszerűbben érhető el. A technológiai konvergencia a médiaipar, a telekommunikációs szektor és az IT vállalatok körében is konvergenciát eredményezett. Ez az egyik oka annak, hogy ma már az IT rövidítés is egy betűvel hosszabb lett: az IKT együtt jelöli az információs és kommunikációs technológiákat. A számítógép segítségével előállított, az interneten megjelenített tartalmak ma már a felhasználók mobiltelefonján is elérhetők akár multimédiás formában is, de adott már a technológia ahhoz is, hogy a digitális műsorszolgáltatás révén akár televízión keresztül is hozzáférhetővé váljanak a digitális tartalmak. A technológia fejlődés minden csodája ellenére ezeknek a folyamatoknak még csak az elején járunk. Épp ezért, az IKT eszközöknek a társadalomra, a mindennapi életre és az emberi kapcsolatokra gyakorolt hatásával kapcsolatban óatosan kell fogalmaznunk: egy állandóan és szinte megjósolhatatlanul változó közegre vonatkozóan kell állításokat megfogalmaznunk.

A globalizáció nem csak az egyes régiók, nemzetek és civilizációk közötti pénzügyi, gazdasági és kulturális interakciók intenzívebbé válását jelenti az info-kommunikációs technológiák révén. E pozitív folyamatokkal egyidejűleg a kommunikáció a félreértelmezésnek, a konfliktusoknak is újfajta terepet (infrastruktúrát) szolgáltat. A különféle fundamentális (nemzeti, etnikai, regionális, vallási) identitások határán kialakuló politikai konfliktusok globális szinten az IKT-forradalom kibontakozásával párhuzamosan jelentek meg a világpolitikában. Az egykori Jugoszlávia felbomlásával kibontakozó polgárháborúk és a Szerbia elleni NATO fellépés, csakúgy, mint napjainkban Oszama Bin Laden „üzenetei” az elektronikus sajtóban és az interneten egyszerre nyomom követhetőek voltak. Az IKT-eszközök korántsem mindig a konfliktusok enyhítését, hanem a konfliktusok elmélyítését is szolgálták a háborús propaganda és a terror infrastruktúrájának biztosítása révén. Talán nem véletlen, hogy újra és újra megfogalmazódik a kérdés, hogy mennyiben tekinthető hasznosnak, jónak az IKT-forradalom, ha együtt jár az országok közötti és az országokon belüli egyenlőtlenségek növekedésével, valamint a hagyományos közösségi identitások eróziójával. Az e kérdésben szkepticista elemzők rendre

felhívják a figyelmet arra, hogy az új technológiák új lehetőséget teremtenek az elnyomó, diktatórikus kormányzatoknak az állampolgárok feletti kontroll orwelli méretűvé növelésére. Épp a lehetséges és egymással versengő értelmezések sokszínűsége miatt érezzük különösen fontosnak, hogy a World Internet Project keretein belül az IKT hazai terjedéséről empirikus méréseken alapuló, idősoros adatokat prezentáljunk évről-évre bemutatva az információs technológiák terjedésének és társadalmi hatásainak egyes fázisait.

Kétségtelen, hogy az IKT-forradalom új lehetőségeket és új problémákat jelent egyszerre. Az Európai Unió az utóbbi két-három évben mind jobban arra koncentrál, hogy megfeleljen az ezekből fakadó új kihívásoknak, mivel felismerték az új gazdaságban és az internetben rejlő pozitív lehetőségeket a társadalmi integráció és a gazdasági versenyképesség növelése szempontjából. Magyarország olyan Európához fog csatlakozni, amely flexibilis, gyorsan alkalmazkodni képes munkaerőpiaccal, tudásalapú gazdasággal válaszol a globális kihívásokra, miközben biztosítani kívánja azt, hogy az információs társadalom szolgáltatásai minél szélesebb társadalmi csoportokhoz eljuthassanak. Az amerikai és szingapúri kezdeményezésre indult World Internet Project célkitűzései arra irányulnak, hogy az internet terjedését elsősorban a társadalmi hatások felől vizsgálja egy nemzetközi, longitudinális vizsgálat keretében. Magyarországon második éve kerül sor erre a vizsgálatra, melynek keretében ugyanazon megkérdezetteket követjük nyomon a kutatás kérdőíves eszközeivel.

Egy év múltán a jelen gyorsjelentésben a 2002. októberében lezárult adatfelvételünkről nyújtunk beszámolót a magyarországi információs társadalom fejlődése iránt érdeklődő olvasóknak.

Előljáróban a következőkre szeretnénk felhívni a figyelmet elsősorban a hozzáférés és a használat alapvető mutatóival kapcsolatban az elmúlt év tapasztalatai alapján.

A korábbi tendenciákhoz képest is lelassult az otthoni számítógéphez való hozzáférés terjedése. Ez különösen a jövőre nézve aggasztó, még akkor is, ha az elmúlt év folyamán növekedett mind az online otthoni PC-k aránya, mind pedig az internetet használók száma. Az internetet nem használók ugyanis továbbra is a legnagyobb arányban számítógép hiányát jelölik meg a nem használat okaként. Regisztrálhatjuk ugyanakkor azt is, hogy a világhálóval kapcsolatos érdektelenség nem csökkent, sőt valamelyest növekedett is a webet nem használók körében. A mobiltelefon használatának dinamikus terjedéséhez képest, az internet és a számítógép használatának terjedése továbbra is lassú. Kedvező tendencia viszont, hogy a 15-17 éves „sulinet”

generáció háromnegyede már használója a számítógépes világhálózatnak. Ez a kiugró arány rávilágít az internet és általában az információs és kommunikációs technológiák használatának fő meghatározójára, a generációs és kulturális különbségekre. Két fontos választóvonalat kell meghúznunk. Az első a legfiatalabbak és a felnőtt korcsoportok között húzódik. Öröndetes, hogy a digitális írástudás, a számítógép használat alapjait a legfiatalabbak ma már az alapfokú oktatás kereteiben elsajátíthatják. A másik fontos választóvonal az idősebbek, a 60 év felettek és a fiatalabb korosztályok között húzódik meg. Az idősek körében 1-2 százalék a számítógép és az internet használók aránya, miközben jelentős az 50-59 éves korosztály lemaradása is. Szintén kedvező tendencia, hogy az otthoni háztartásokban megjelent a szélessávú hozzáférés, ma már kábelen vagy ADSL kapcsolaton keresztül csatlakozik a hozzáféréssel rendelkezők 17 százaléka. Mindazonáltal ezek az elmozdulások csak árnyalják azt, az összességében szomorú képet, hogy miközben az információs forradalom már alapvető változásokat indított el a távol-keleti térség, Amerika és Európa számos országában, addig nálunk ez az áttörés változatlanul várat még magára. Ahhoz, hogy Magyarország sikeres szereplője lehessen az Információs Kornak, a lassan növekvő trendeket radikálisan felpörgető stratégiára, – s mivel valóban nemzeti sorskérdésről van szó – a politikai és gazdasági élet szereplői, a kutatás-fejlesztés képviselői és a civil szervezetek között intenzív és gyümölcsöző partnerségre van szükség. A magunk részéről büszkék vagyunk arra, hogy a World Internet Projectben egy ilyen együttműködés előképe valósul meg.

Dessewffy Tibor és Fábíán Zoltán

A kutatás vezetői

Összefoglalás

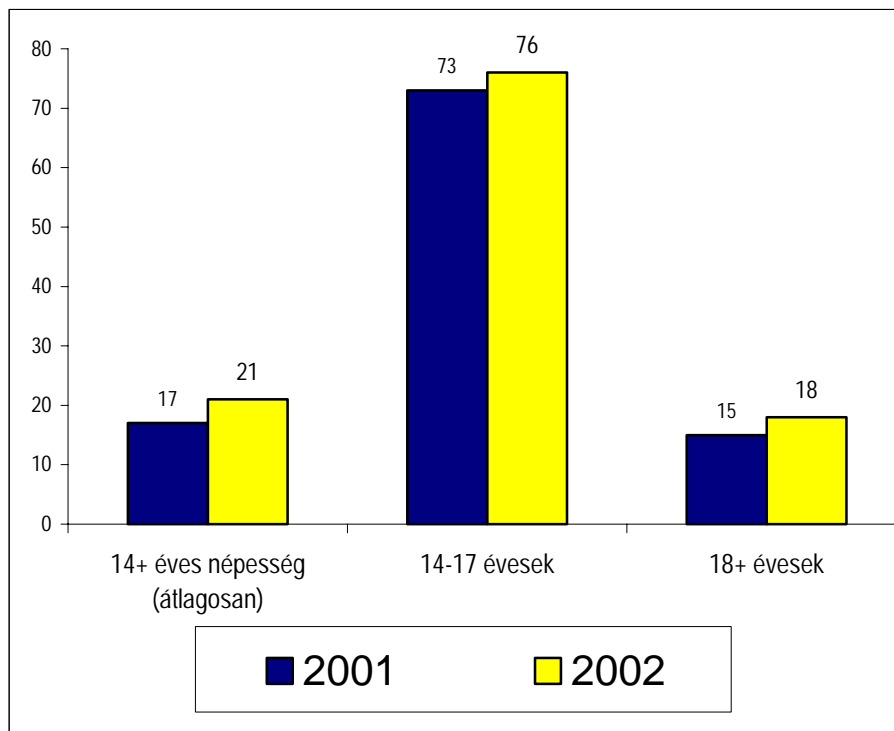
Személyi számítógép a háztartásokban

- 2002 őszén a magyarországi háztartások 26 százalékában van legalább egy számítógép; ez a 2001-ben mért 22%-os elterjedtséghez képest 4 százalékos növekedést jelent.
- A számítógép-ellátottság növekedésének üteme 2002-ben azonban lelassulni látszik: míg 2001-ben az előző évhez képest 29 százalékkal több háztartásban volt személyi számítógép, az idei ellátottság a tavalyihoz képest már csak 14 százalékkal magasabb.

Otthoni internetkapcsolat és internethasználat

- A magyar háztartások 8 százaléka rendelkezik internet-hozzáféréssel, míg egy évvel korábban 6 százalékos arányt regisztráltunk. Míg korábban az otthoni PC-vel rendelkezők 27 százaléka volt képes az internetre is csatlakozni otthonról, 2002 őszére ez 31 százalék lett.
- 2002-ben a 14 éven felüli magyar lakosság 21 százaléka, a 18 éven felülieknek pedig 18 százaléka internetezik legalább havi rendszerességgel. A középiskolás, ún. „sulinet” korosztály 14/15-17 évesek körében kiugróan magas az internethasználók aránya.
- Tavalyhoz hasonlóan az internethasználat fő helyszíne a munkahely vagy az iskola. A 15 éves és idősebb lakosság 15%-a használja az internetet a munkahelyén vagy az iskolában, míg a lakosság lényegesen kisebb hányada, 7% internetezik otthon.

Az internethasználók aránya a 18 év alatti és a 18 évesnél idősebb népesség körében
2001-2002 (százalékok)

Internethasználati szokások

- A tavalyi eredményekhez hasonlóan idén is az e-mailezés és a munkával kapcsolatos információkeresés a leggyakrabban végzett internetes tevékenység. A világháló használóinak egyötöde mindennap, majdnem fele pedig egy héten többször is küld vagy fogad elektronikus leveleket. Munkájához szükséges információt az internetezők 16 százaléka naponta keres a hálón, és ezt a tevékenységet is a netezők majdnem fele végzi heti rendszerességgel.
- Kevésbé elterjedtek a tipikusan szabadidős tevékenységek, mint például a valós idejű beszélgetés (chatelés) és az internetes fórumok látogatása.
- A válaszadók 90 százaléka sosem használta bankügyeinek intézésére a világhálót, a bankügyeiket hetente többször a világhálón intézők aránya pedig meglehetősen alacsony, mindössze 4%.
- Az online vásárlások megfigyelt gyakorisága továbbra is alacsony: az internetezők 91 százaléka soha nem vásárolt még az interneten keresztül.

A nem használat okai

- A tavalyi eredményekkel megegyezően a nem használat okaként legtöbbször a számítógép hiányát jelölik meg.
- 40 százalék azok aránya, akik az érdeklődés hiánya miatt nem használják az internetet.
- A megkérdezettek 21 százalékának túl drága az internetezés, míg 17% a hozzáférés hiányával indokolta távolmaradását.

Belépési szándék az internetezők táborába

- A jelenleg nem használóknak csupán 9 százaléka tartja valószínűnek, hogy egy éven belül rendszeres internethasználó lesz.
- Azok közül, akik tavaly valamennyire valószínűnek tartották, hogy mára rendszeres internethasználók lesznek, csupán 29% vált valóban azzá.

Vezetékes- és mobiltelefon

- 2002-ben Magyarországon a háztartások közel háromnegyede (74%) rendelkezik vezetékes telefontal, miközben mobiltelefon a háztartások 63 százalékában van.
- A 15 éves és idősebb személyek körében a mobiltelefon használata dinamikusan terjedt az elmúlt év folyamán: mobiltelefonja a 15 éven felüli lakosság 55 százalékának van, szemben a tavalyi 40 százalékkal.

Televízió, teletext, televíziós műsorvétel

- Színes televíziója 2002-ben a háztartások 95 százalékának volt és a háztartások 48 százaléka teletext vételre is alkalmas készülékkel rendelkezett. A 15 éves és idősebb lakosság 40 százaléka szokta használni a teletextet. Mind a teletext hozzáférés, mind pedig annak használata növekedett a tavalyi évhez képest.
- A háztartások 53 százalékában volt kábeltelevízió vételre alkalmas kábel bevezetve. Ezek a háztartások átlagosan 29 televízió csatornát fognak készülékükön.
- Parabolaantennával a háztartások 17 százaléka volt felszerelve, és a műholdvételi lehetőség átlagosan 36 csatorna vételét tette lehetővé.

Multimédia eszközök a családban

- Videomagnóval már 2001-ben is a háztartások több mint fele rendelkezett, idén pedig ez az arány 54 százalék.
- A tavalyi évhez képest megduplázódott a házimozival, DVD lejátszó berendezéssel rendelkező háztartások aránya, amely az ideai adataink szerint 4 százalékos elterjedtséget mutat.

Jobbá teszi-e a világot az új kommunikációs technológiák terjedése?

- Az ideai adatok szerint az új médiumok megítélése a már tavaly is jellemezően pozitív válaszokhoz képest is javult. Míg 2001-ben a megkérdezettek 66, idén már 70 százaléka véli úgy, hogy az új kommunikációs technológiák terjedése jobbá teszi a világot. Ezzel párhuzamosan csökkent azok aránya, akik ennek ellenkezőjét gondolják (10 százalékról 8 százalékra).

Az internettel kapcsolatos vélekedések

- A magyarországi internetezők összességében elégedettek, ha magáról a világhálóról van szó.
- A hazai felhasználók leginkább az interneten található információk mennyiségével, legkevésbé pedig az internetes csatlakozás sebességével elégedettek.
- Mind a használók, mind a nem használók igen erősen egyetértenek azzal az állítással, hogy az interneten sok, gyerekeknek nem való tartalom található.
- Szintén egyformán nagy az egyetértés abban, hogy az internet használatával időt lehet megtakarítani.

Internet és más médiumok

- Az internetezők számára a világháló nagyjából az újságokkal, a könyvekkel és a televízióval azonos mértékben fontos információszerzési forrás.
- Bár tavalyhoz képest valamivel nőtt az arányuk, az internetet a szórakozás szempontjából fontosnak tartók aránya továbbra sem mutatkozik igazán jelentősnek, az internetet elsősorban a tájékozódás és az információ szerzés céljából használják a felhasználók.

Internet a családban

- A közkeletű vélekedésekkel szemben az adatok azt mutatják, hogy az internet használata nem távolítja el egymástól a családtagokat. Az otthoni internetcsatlakozással rendelkezők 90

százaléka szerint a család tagjai ugyanannyi időt töltenek együtt azóta, amióta rendelkezésre áll ez a lehetőség, és csupán 9 százalékuk szerint csökkent az együtt töltött idő.

- Az internet a közös időtöltés egyik formájává is vált: az otthoni csatlakozással rendelkező családok 69 százalékában a tagok legalább hetente egyszer közösen is szokták használni a világhálót.
- A rendelkezésre álló adatokból úgy tűnik, hogy a szülők nem érzik különösen veszélyesnek az internetet sem az iskolai teljesítményre, sem pedig gyermekük baráti kapcsolataira nézve.

Internet a munkahelyen

- A magyarországi internethasználóknak 61 százaléka használja a világhálót a munkahelyén (is).
- A megkérdezettek több mint fele úgy érzi, munkájának hatékonysága nőtt azóta, amióta munkahelyén van internet.

A magyar lakosság és az internet, 2002. Részletes eredmények

Hozzáférés

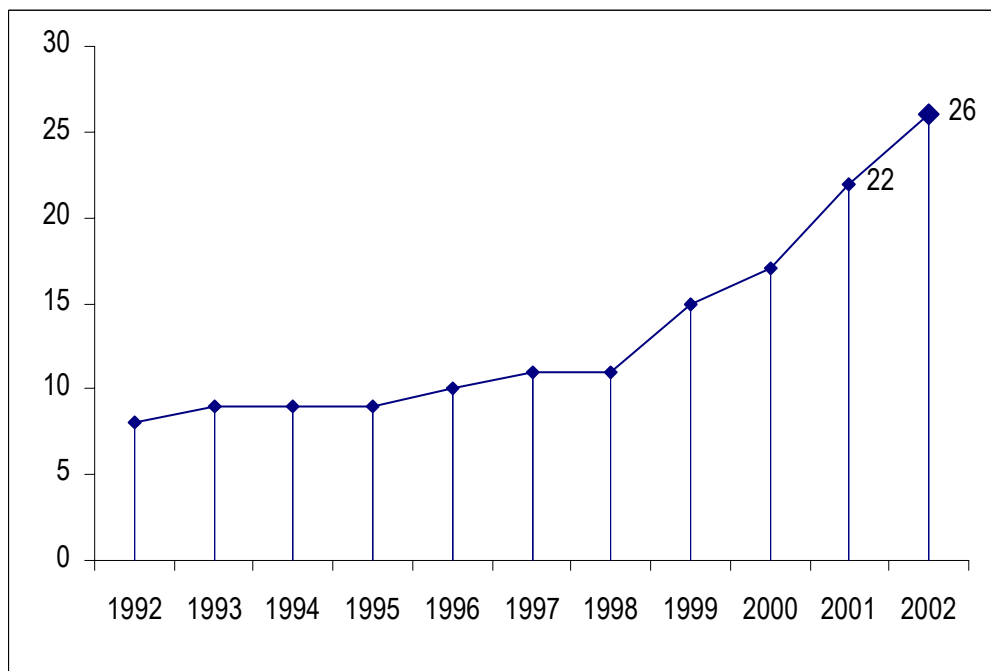
Az internethasználat különböző dimenzióinak feltérképezésekor első lépésben érdemes azt megvizsgálni, hogy azok az info-kommunikációs eszközök, amelyek nélkülözhetetlenek a világháló használatához milyen elterjedtek. Ezért, mielőtt rátérnénk az internethasználattal kapcsolatos kérdésekre, röviden bemutatjuk a hazai számítógép- és vezetékes telefontal való lakossági ellátottság adatait.

A háztartások ellátottsága személyi számítógéppel

A magyarországi háztartások 26 százalékában van legalább egy számítógép, ez a 2001-ben mért 22%-os elterjedtséghez képest 4 százalékos növekedést jelent.

A számítógép-ellátottság növekedésének üteme 2002-ben lelassulni látszik: míg 2001-ben az előző évhez képest közel 30 százalékkal több háztartásban volt személyi számítógép, az idei ellátottság a tavalyihoz képest már csak 14 százalékkal magasabb.

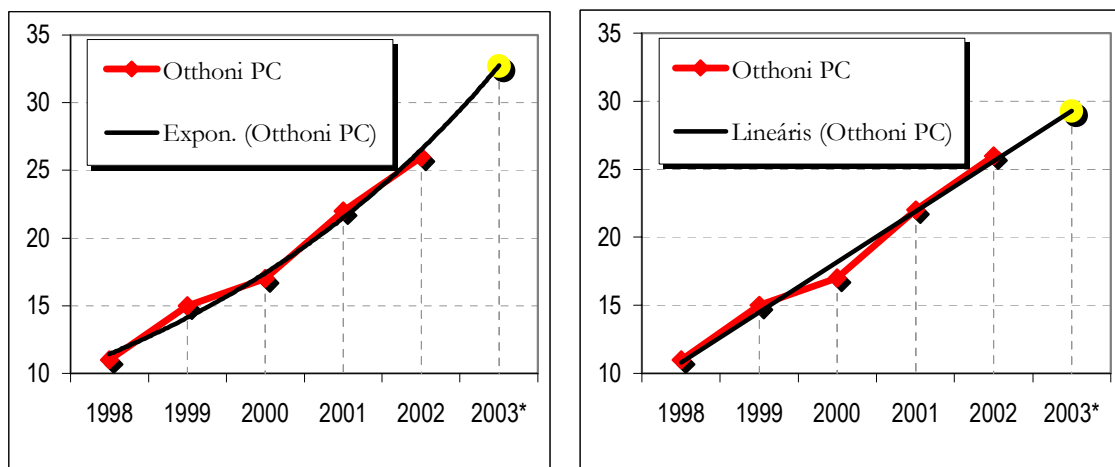
A háztartások számítógép ellátottsága, 1992-2002 (százalékok)*

* Forrás: TÁRKI Háztartásvizsgálatok, WIP 2001-2002

A tavalyi trendelemzéseink szerint – melyek az 1998 óta eltelt időszakra vonatkoztak –, 2002-re lineáris trend esetén 25, exponenciális trend esetén 28 százalékos háztartási ellátottsági arányt kellett volna kapnunk. A megfigyelt 26 százalékos arány a lineáris trendhez van közelebb, ami azt mutatja, hogy az otthoni számítógép terjedésének dinamikus időszaka még nem kezdődött el. Hasonló módszerrel (az 1998-2002 közötti trend figyelembevételével) a jövő évi számítógép ellátottság 29-33 százalék közötti értékre prognosztizálható, hacsak nem következik be lényeges változás a háztartások számítógéphez jutásának esélyében.

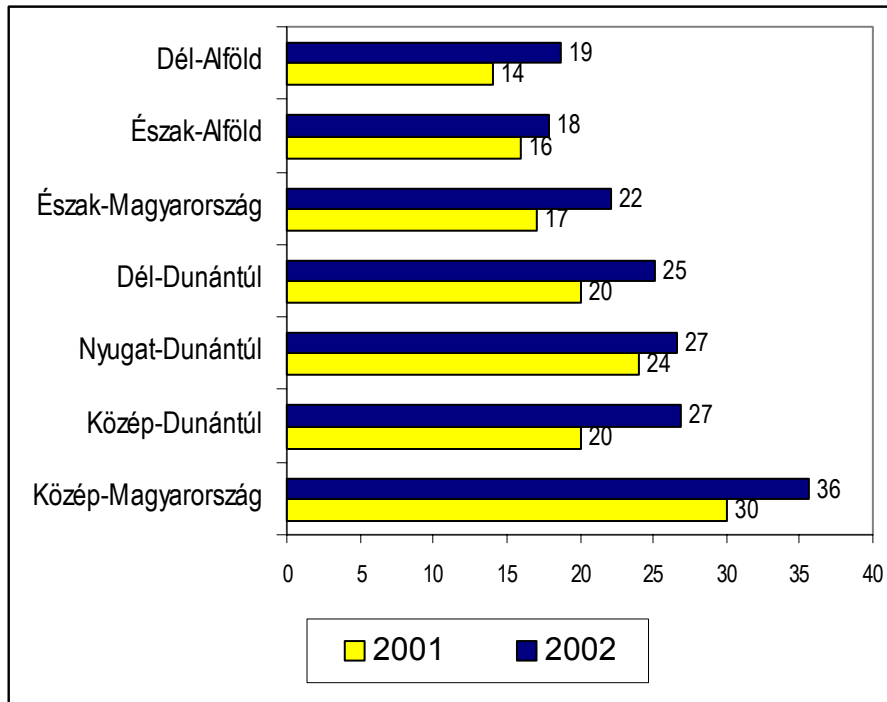
Az otthoni számítógép terjedése, előrejelzés 2003-ra

* 2002-ben előrejelzett érték.

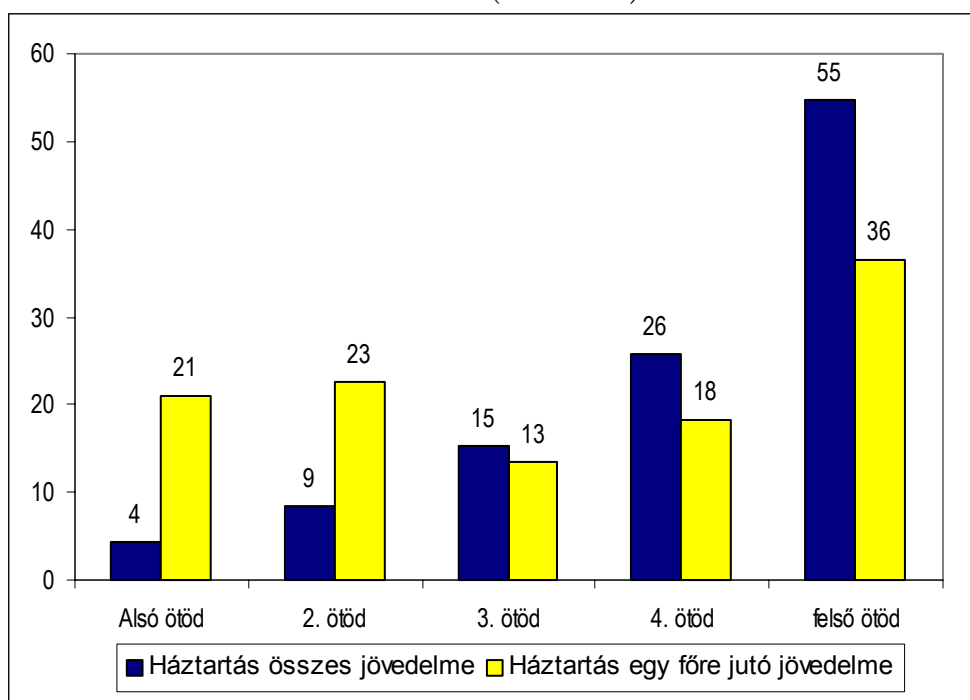
A háztartások személyi számítógéppel való ellátottsága régióként jelentős különbségeket mutat. Az átlagosnál magasabb az olyan háztartások aránya, ahol van számítógép a Budapest környéki régióban, és viszonylag magas a Dunántúlon is. A legkisebb arányban az alföldi háztartásokban található számítógép. Ugyanakkor éppen a dél-alföldi régióban mérhető az egyik legdinamikusabb bővülés: az itt mért 19%-os ellátottság a tavalyi arányhoz képest 34 százalékos növekedést jelent, ilyen mértékű növekedés ezenkívül csak Közép-Dunántúlon tapasztalható.

A háztartások számítógép-ellátottsága régiónként, 2001-2002 (százalék)

Azt, hogy a háztartásokban van-e számítógép, jelentős mértékben meghatározza a háztartások jövedelme. Ezen belül is erősebb a háztartás összjövedelmének meghatározó ereje: míg az összjövedelem szerinti alsó ötödben csak 4% a számítógéppel rendelkező háztartások aránya, a felső jövedelmi ötödben ez az érték 55%. Kisebb mértékben, de az egy főre jutó jövedelem nagysága is befolyásolja a számítógép-ellátottságot: az alsó négy ötödben 20% körüli, a legfelsőben pedig 36%-os arányban találhatók számítógéppel rendelkező háztartások.

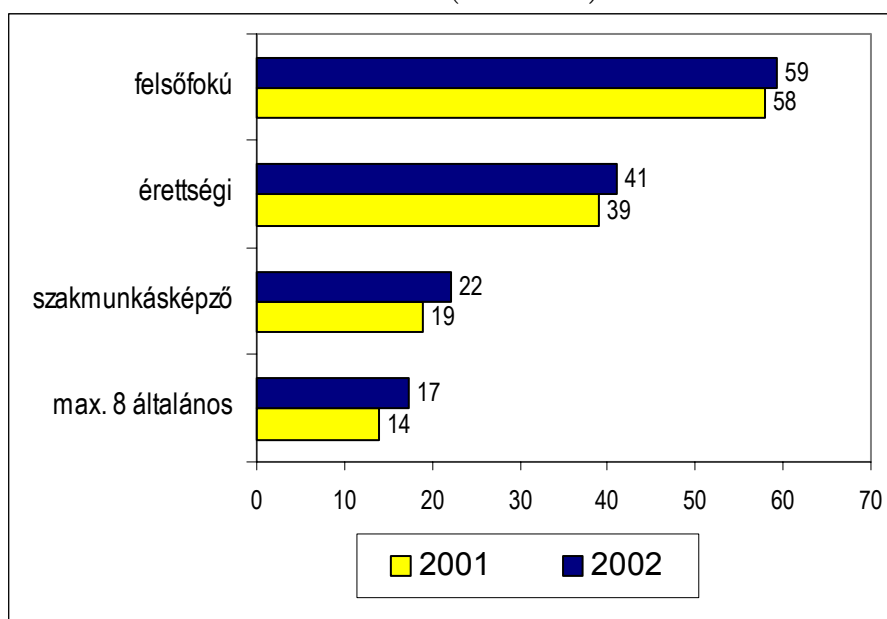
A háztartások számítógép-ellátottsága a háztartások jövedelmi szintje szerint
2001-2002 (százalékok)

Az otthoni számítógép-ellátottságot természetesen nemcsak háztartások, hanem személyek szintjén is vizsgálhatjuk. Ebben az esetben azt látjuk, hogy a magyar lakosok 30 százalékának van otthoni számítógépe, ami 3 százalékkal magasabb, mint az előző évben. Ezen belül azonban nagy különbségek mutatkoznak a kérdezettek iskolai végzettsége és életkora szerint.

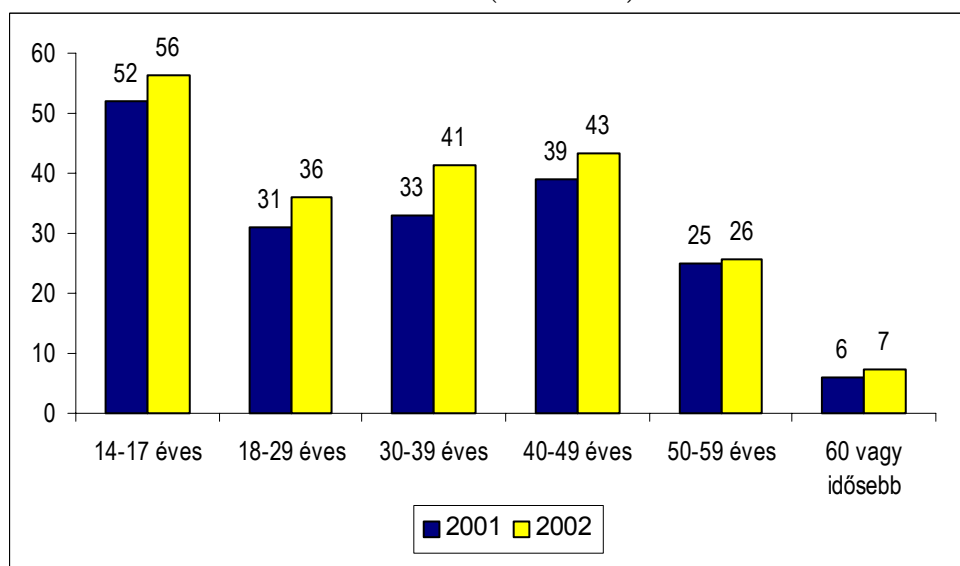
Az alapfokú és szakmunkás végzettségűek körében a számítógéppel való ellátottság az átlag alatt van, míg az érettségizettek és a felsőfokú végzettségűek az átlagnál jóval nagyobb valószínűséggel élnek olyan háztartásban, ahol van számítógép. Ugyanakkor megállapítható, hogy az iskolai végzettség szerinti különbségek csökkenő tendenciát mutatnak: a legnagyobb mértékben (23 százalékkal) éppen az alapfokú végzettségűek körében nőtt a számítógép-ellátottság, míg a felsőfokú végzettséggel rendelkezőknél a bővülés csak 2% volt.

Az otthoni számítógéphez való hozzáférés iskolai végzettség szerint
2001-2002 (százalékok)

Az életkor, a tavaly megfigyeltékhez hasonlóan meghatározó szerepet játszik a számítógéppel való ellátottságban. A legmagasabb számítógép-ellátottsági arányt a 15-17 évesek csoportjában mértük. Őket követi a 40-49 éves és a 30-39 éves korcsoport. A legidősebb, 60 év feletti korcsoportban a számítógép-ellátottság jóval átlag alatti.

Az otthoni számítógéphez való hozzáférés korcsoportonként
2001-2002 (százalékok)

A roma lakosság társadalmi hátrányai a tavalyi évhez hasonlóan idén is megmutatkoznak: a kérdezőbiztosok által „cigánynak” minősített megkérdezettek csupán 10 százaléka él PC-vel ellátott háztartásban, szemben a „nem cigány” többség 31 százalékaival. Ugyanakkor a lemaradás ebben a tekintetben csökkenni látszik: a roma lakosságon belül a tavalyi 5 százalékhoz képest duplájára nőtt a számítógéppel rendelkezők aránya, míg a nem romák csoportjában a növekedés csak 11% volt.

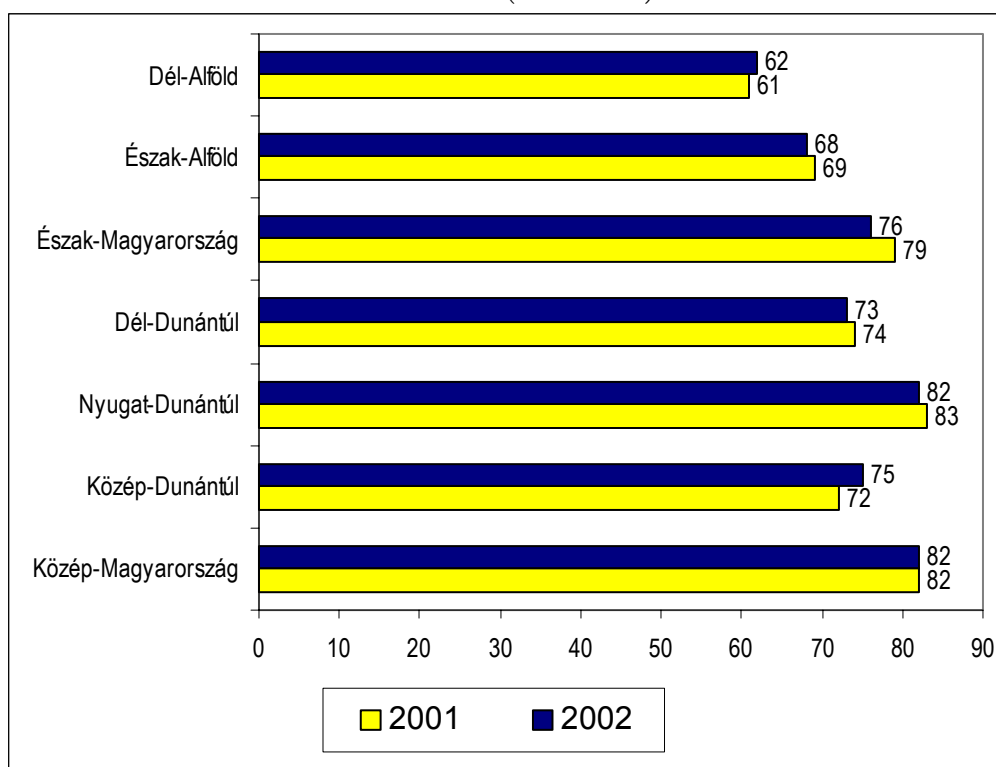
Vezetékes és mobiltelefon

Az otthoni internet-hozzáférés legelterjedtebb módja a vezetékes telefonvonalon keresztüli analóg (dial up) modemes csatlakozás, ezért fontos megvizsgálni a háztartások vezetékes telefonnal való ellátottságát.

2002-ben Magyarországon a háztartások mintegy háromnegyede rendelkezik vezetékes telefonnal. Az ország területén azonban nem egyenletes a telefonellátottság: a legnagyobb arányban (82%) a közép-magyarországi és a nyugat-dunántúli régióban található vezetékes telefonnal rendelkező háztartások, a Dél-Alföldön ezzel szemben kevesebb mint kétharmad a telefonos háztartások aránya.

A vezetékes telefonnal való ellátottság mind összességében, mind pedig régióként vizsgálva hasonlóan alakul, mint az elmúlt évben: néhány régióban egy-két százalékpontos eltérés tapasztalható a tavalyi értékhez képest, de jelentős változás nem következett be.

A háztartások vezetőkes telefontal való ellátottsága régióként
2001-2002 (százalékok)

Legalább egy mobiltelefon a háztartások 63 százalékában van. Ez az arány alig változott a tavalyi vizsgálatunkhoz (61 %) képest. A mobiltelefon elterjedésének dinamikája azonban a csak a személyek szintjén mutatható ki. A penetráció ugyanis nem újabb háztartások bevonásával nőtt, hanem az olyan családokban, ahol már valaki használt mobilt, ott újabb készüléket vásároltak más családtagoknak is. Tavaly a 14 éves idősebb lakosság 40 százaléka használt mobiltelefont, 2002 őszére viszont 55 százalékra emelkedett ez az arány. Fontos megjegyezni, hogy a WAP-os (internetre csatlakozásra kész) készüléket használók aránya egy év alatt megduplázódott, 16 százalékra nőtt. A mobiltelefon tehát az az info-kommunikációs eszköz, amelynek terjedése egy rendkívül dinamikus időbeli trendet írt le Magyarországon, szemben az otthoni számítógépek terjedésének lassabb tendenciájával.

Televízió, teletext, televíziós műsorvétel

Színes televíziója 2002-ben a háztartások 95 százalékának volt és a háztartások 48 százaléka teletext vételre is alkalmas készüléssel rendelkezett. A 15 éves és idősebb lakosság 40 százaléka szokta használni a teletextet. Mind a teletext hozzáférés, mind pedig annak használata növekedett a tavalyi évhez képest.

A háztartások 53 százalékában volt kábeltelevízió vételre alkalmas kábel bevezetve. Ezek a háztartások átlagosan 29 televízió csatornát fognak készülékükön. Parabolaantennával a háztartások 17 százaléka volt felszerelve, és a műholdvételi lehetőség átlagosan 36 csatorna vételét tette lehetővé.

Multimédia eszközök a családban

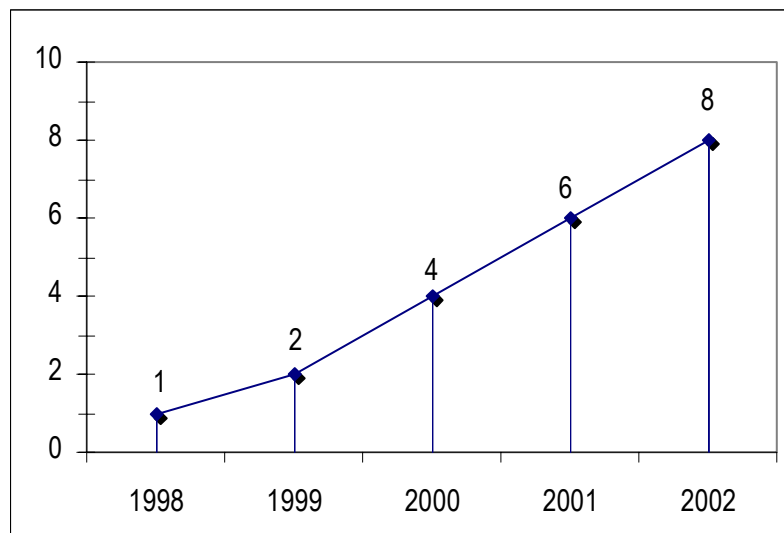
Videomagnóval már 2001-ben is a háztartások több mint fele rendelkezett, idén pedig ez az arány 54 százalék. A tavalyi évhez képest megduplázódott a házimozi, DVD lejátszó berendezéssel rendelkező háztartások aránya, amely az ideai adataink szerint 4 százalékos elterjedtséget mutat. A HIFI berendezések elterjedtsége is nőtt a háztartásokban 31-ről 36 százalékra.

Internet-hozzáférés és -használat

Hozzáférés

A lassan formálódó magyarországi információs társadalomnak már a korábbi években is az volt a jellemzője, hogy az internethez csak kevesen férhettek hozzá otthonukból. A sokak által kívánatosnak tartott dinamikus növekedés e tekintetben még várat magára: a magyar háztartások 8 százaléka rendelkezik internet-hozzáféréssel 2002 őszén, szemben az egy évvel korábbi 6 százalékos aránnyal.

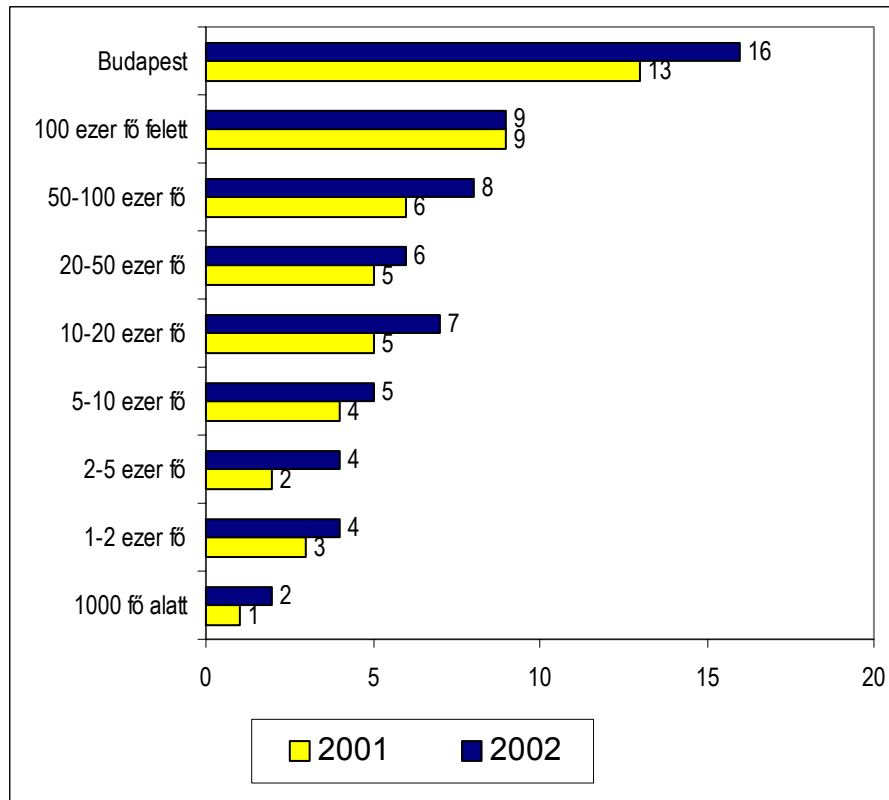
Az otthoni internet-hozzáféréssel rendelkező háztartások aránya (1998-2002)*

Forrás: TÁRKI Háztartás-vizsgálatok, WIP 2001-2002

Az internetelérés aránya pozitív összefüggésben áll a települések méretével: minél nagyobb településről van szó, annál nagyobb arányban rendelkeznek interneteléréssel az adott településen található háztartások. Míg az 1000 fő alatti falvakban csak a háztartások 2 százalékából lehet használni az internetet, addig Budapesten ez az arány eléri a 16 százalékot.

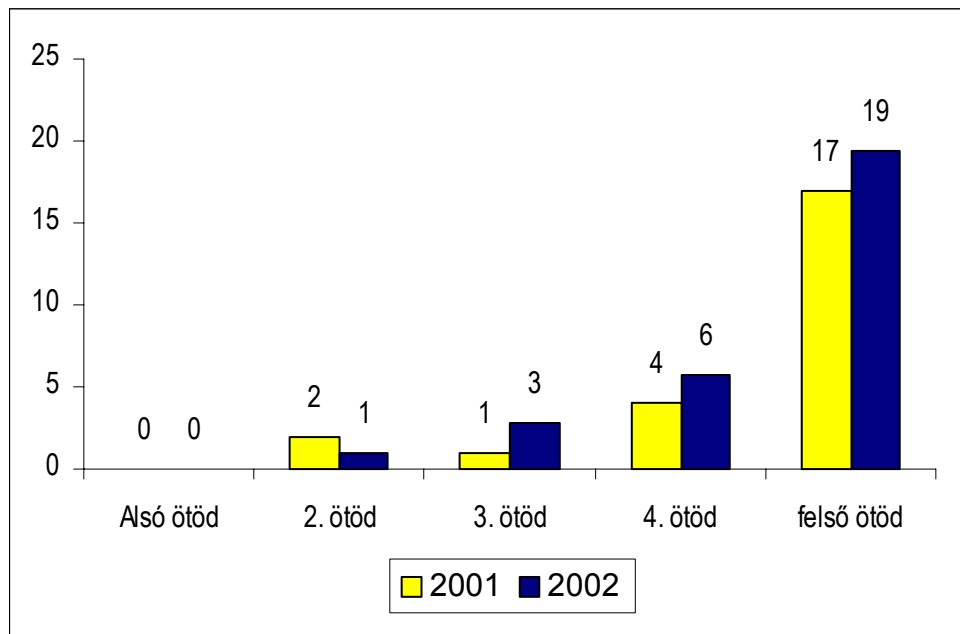
Az otthoni internet-hozzáférés a lakóhely mérete szerint, 2001-2002 (százalékok)

Mindenképpen pozitív tendencia, hogy az interneteléréssel rendelkező háztartások aránya nemcsak Budapesten, hanem a kisebb településeken is növekszik. Ez az arány Budapesten 13%-ról 16%-ra növekedett 2001 és 2002 között, míg az 1000 fő alatti és a 2-5 ezer fő közötti településeken megduplázódott.

A számítógép-ellátottsághoz hasonlóan az otthoni internet-hozzáférést is erősen meghatározza a háztartás jövedelme. Az összes jövedelem ötödei szerint a legalsó csoportba tartozó háztartások a tavalyi eredményekhez hasonlóan egyáltalán nem rendelkeznek internet-eléréssel, a legmagasabb jövedelmű háztartásoknak pedig majdnem az ötödében van internet. A növekedés azonban nem egyenletes: a legfelső ötödbeli arány még a negyedik ötödbe tartozó háztartások internet-hozzáférési arányának is több mint háromszorosa.

Az otthoni internet-hozzáférés aránya az összes háztartás jövedelem szerinti ötödökben
2001-2002 (százalékok)

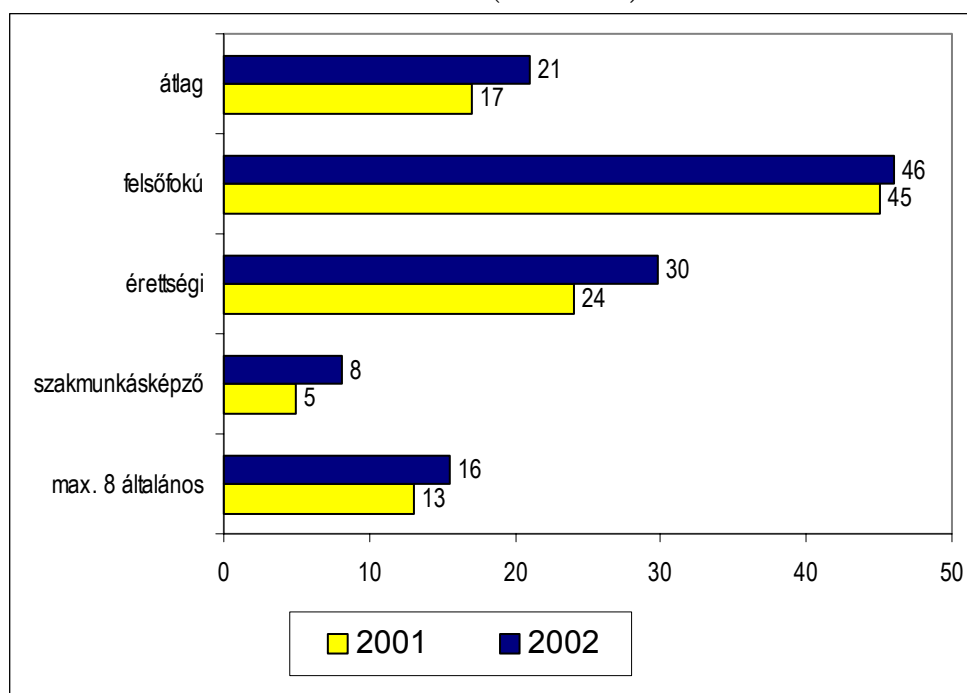
Az otthoni interneteléréssel rendelkező háztartások több mint fele (54%) jelenleg analóg modemmel kapcsolódik a világhálóra. ISDN vonalon keresztül 21 százalék, szélessávú kábel- 14, illetve ADSL kapcsolattal a háztartások 3 százaléka rendelkezik.

Használat

Felmérésünk szerint 2002 őszén a 15 éves és idősebb lakosság 21 százaléka szokott internetet használni. Az internetet használók aránya a 18 éves és idősebbek körében 18 százalék.

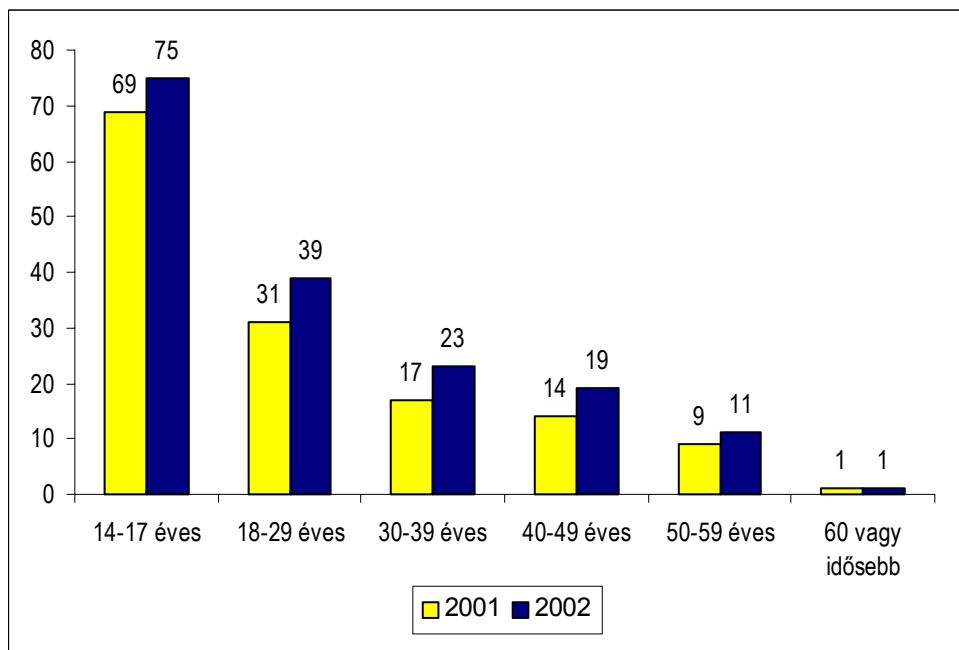
A férfiak magasabb arányban (24 %) interneteznek, mint a nők (18 %) a vizsgált népességben. Mind a nemzetközi tendenciákkal, mind pedig a WIP 2001. évi magyarországi felmérésének eredményeivel összhangban vannak azok a mostani adatok, amelyek szerint minél magasabb valakinek az iskolai végzettsége, annál nagyobb valószínűséggel használja a világhálót. A felsőfokú végzettséggel rendelkezőknek közel a fele internetezik, a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők körében ez az arány 16 százalék (a legalacsonyabb arányt a szakmunkásképzőt végzetteknél láthatjuk – ez azzal magyarázható, hogy a szakmunkás végzettségűek többségénél végleges végzettségről beszélhetünk, míg a legfeljebb nyolc általánost végzettek nagy része még tanuló).

Az internethasználók aránya iskolai végzettség szerint a 14/15 éves és idősebb népesség körében 2001-2002 (százalékok)

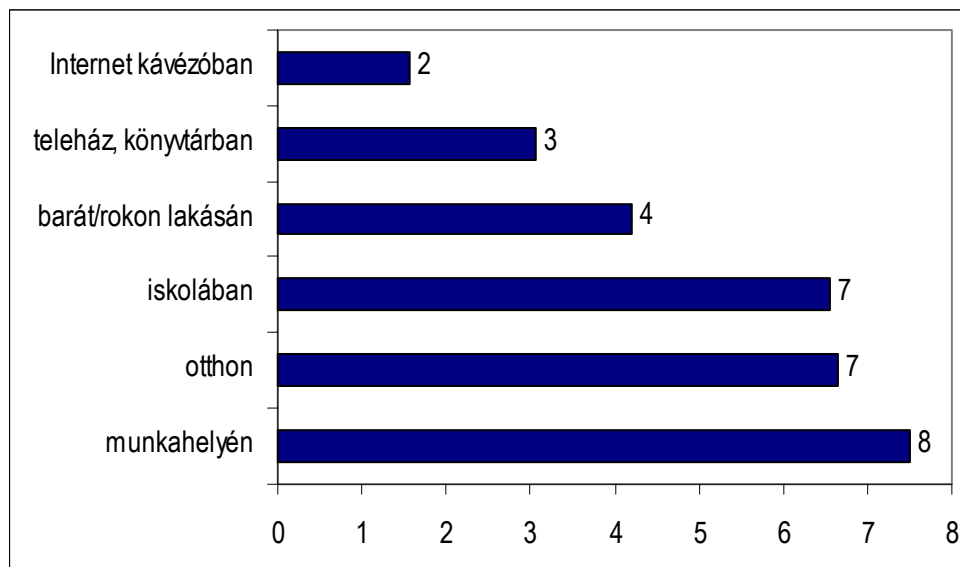
Hasonlóan jellegzetes összefüggés van az internethasználat és az életkor között is: minél idősebb a válaszadó, annál kevésbé valószínű, hogy a világháló használója: míg a 15-17 éves „sulinet” korosztályban kiugróan magas az internetezők aránya, addig a 60 év felettieknek mindössze 1 százaléka használja a világhálót. A tavalyi felmérés eredményeihez képest a legidősebbek kivételével mindegyik korcsoportban növekedett az internet felhasználóinak aránya, a 60 év felettiak körében azonban nem változott az internethasználat elterjedtsége.

Az internethasználók aránya korcsoportok szerint, 2001-2002 (százalékok)

Az internet használóinak többsége a munkahelyén vagy az iskolában használja a világhálót, és hasonlóan magas az otthonról internetezők aránya is: az összes internethasználó 31 százaléka internetezik otthonról (is), ez az egész 15 éves és idősebb népességre vonatkozóan csaknem 7%-ot tesz ki. A nyilvános internetezési lehetőségeket (könyvtár, internetkávézó, közösségi ház) a lakosságnak csak igen kis hányada veszi igénybe.

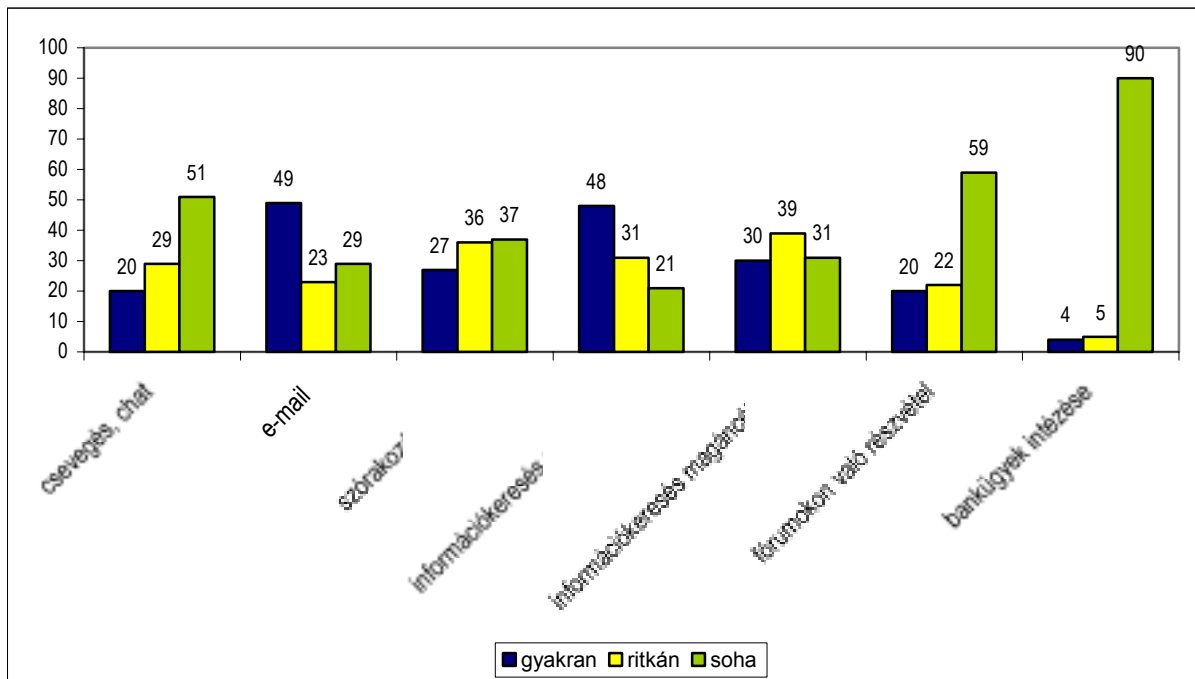
Az internethasználat helye, 2002 (százalékok)

Mire használjuk az internetet?

A legnépszerűbb internetes tevékenységek csakúgy, mint tavaly: az e-mailezés és a munkával kapcsolatos információkeresés. Az internetezők majdnem fele (49%) hetente többször is küld vagy fogad e-mailt, ez az arány a munkához kapcsolódó információkeresés esetében 46%. Kissé kevésbé gyakori a magáncélból történő információkeresés, amit az internetezők 30 százaléka tesz gyakran, 39 százaléka ritkán. A valós idejű beszélgetés, a fórumokban való részvétel és az internetes játékok népszerűsége az előbbieknél már sokkal alacsonyabb. Bankügyeit az internetezők 90 százaléka sosem intézi online, és csupán 4 százalék gyakran.

Mire használja az internetet? 2002 (gyakran=hetente többször, ritkán=legalább havonta egyszer)

E-mailezés

A tavalyi adatfelvétel óta nemcsak az e-mailezőknek a lakosságon belüli aránya növekedett, hanem valamelyest emelkedett az egy e-mailezőre jutó fogadott és küldött levelek száma is, különösen a munkaügyben folytatott levelezések tekintetében. - 2002-ben az e-mailt használók, az egy évvel azelőtti heti 6,4 darabos átlaggal szemben munkaügyben átlagosan 8,8 e-mailt küldtek. A munkaügyben hetente kapott levelek aránya 9,9-ről 13,5-re emelkedett. A személyi levelezésben kapott és küldött levelek száma gyakorlatilag nem változott tavaly óta. Az e-mailezők átlagban 5,5 magánlevelet küldenek és 8 magánlevelet kapnak hetente.

A férfiak jellemzően nagyobb forgalmat bonyolítanak az elektronikus levelezésben, mint a nők, különösen a munkaügyben küldött levelek száma haladja meg a nők esetében tapasztalhatót. A férfiak hetente átlagosan 19 levelet kapnak és 11,2-t küldenek munkaügyben, szemben a nők 6 küldött és 7,3 fogadott levelével. Életkor szerint jellemzően a 30-39 éves korcsoport körében a legmagasabb a munkaügyben küldött és fogadott levelek átlagos száma, míg a személyes leveleknél a 20-29 éves korcsoport tagjai küldik, ill. kapják a legtöbb levelet.

Az e-mail megítélése a kérdezettek körében egy év alatt szinte semmit sem változott. Ahogy tavaly is, a többség idén sem érzi úgy, hogy az e-mailekkel való foglalkozás sok időbe telik. Ugyanakkor hasznosnak érzik az e-mail használatát, amennyiben az lehetőséget nyújt a kommunikálásra olyanokkal, akikkel e-mail hiányában ez nem volna lehetséges. Az e-mail használók 22 százaléka teljesen, további egyötödük többé-kevésbé azzal is egyetért, hogy nagyobb valószínűséggel tartanak kapcsolatot olyan személlyel, aki szintén e-mail használó, mint olyannal, akinek nincs e-mailje. Ugyanakkor ez nem párosul kirekesztő gondolkodásmóddal: az e-mailezők mindössze 5 százalékát zavarja, ha másoknak nincsen e-mailje, további 7 százalék volt semleges állásponton ebben a kérdésben, a nagy többséget pedig ez egyáltalán nem zavarja.

Online vásárlás

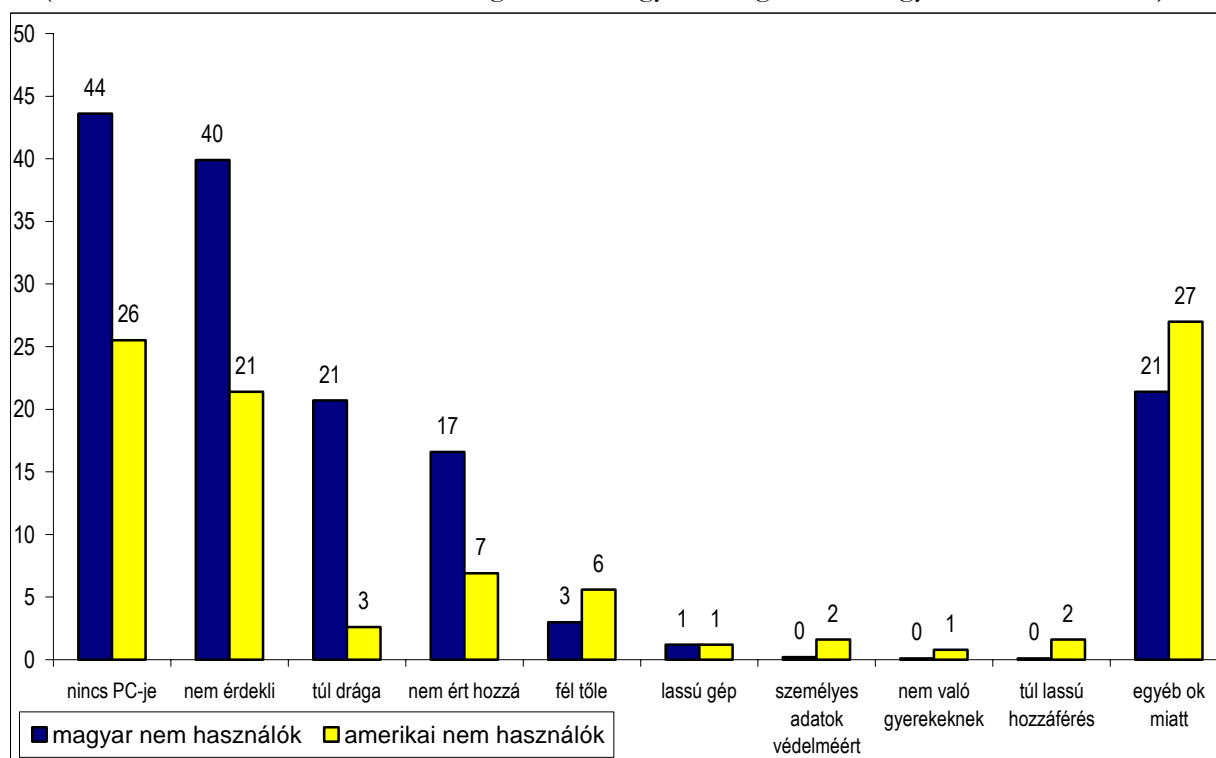
Az internetezők túlnyomó többsége soha nem vásárolt még az interneten keresztül, és ebben a tekintetben tavaly óta gyakorlatilag nem is történt változás. Mintegy 2% azok aránya, akik legalább havonta egyszer vagy ennél gyakrabban vásárolnak online, és 7% azoké, akik ennél ritkábban vásárolnak, de már használták ilyen célra a világhálót. Az interneten vásárlók alacsony arányának egyik oka a termékek online és bolti áraiban meglévő eltérések lehetnek. A különbséget firtató kérdéseinkre ugyan az internetezők mintegy négytizede nem tudott válaszolni, és a válaszolóknak több mint fele úgy gondolja, hogy az interneten, illetve a boltokban kapható áruk ára nagyjából megegyezik, de a többi válaszadó között valamivel nagyobb arányban voltak azok, akik szerint a világhálón kapható áruk drágábbak, mintha a boltban vásárolnák meg őket. Az online vásárlás iránti alacsony érdeklődés másik oka a bankkártyás fizetéssel kapcsolatos bizalmatlanság lehet. Még azoknak is, akik már vásároltak az interneten, több mint fele egyáltalán nem vagy csak kismértékben érzi biztonságban hitelkártyájának adatait online vásárláskor. Ez a bizalmatlanság lehet az oka annak is, hogy a vásárlók között az utánvétes fizetési mód a legelterjedtebb.

Miért nem használják az internetet?

Az idei kutatásban ismét megvizsgáltuk azt a kérdést, hogy milyen okai lehetnek annak, ha valaki az internettől való távolmaradás mellett dönt.

A nem használat indokait vizsgálva nem sok változást tapasztalunk a tavalyi adatokhoz képest. Legtöbbször továbbra is a számítógép hiánya miatt nem interneteznek, s a tavalyihoz hasonlóan magas, sőt három százalékkal nőtt azoknak az aránya, akik azért nem használják a világhálót, mert az egyszerűen nem érdekli őket.¹ Továbbra is sokan azért nem használják a világhálót, mert túl drágának találják az elérést, és jelentősnek mondható azok aránya, akik azért nem interneteznek, mert nem tudják használni a szükséges eszközöket.

Miért nem internetezik?
(A nem internetezők válaszainak megoszlása Magyarországon és az Egyesült Államokban*)

*forrás: WIP USA, 2001

Az amerikai nem internetezők jóval kisebb arányban maradnak távol a világhálótól a számítógép hiánya, illetve az internetezés drágasága miatt. Közöttük is van egy jelentős, bár a magyarnál kisebb tábor, akiket egész egyszerűen nem érdekelnek az internet által nyújtott lehetőségek, s hét

¹ Több válasz is megjelölhető volt.

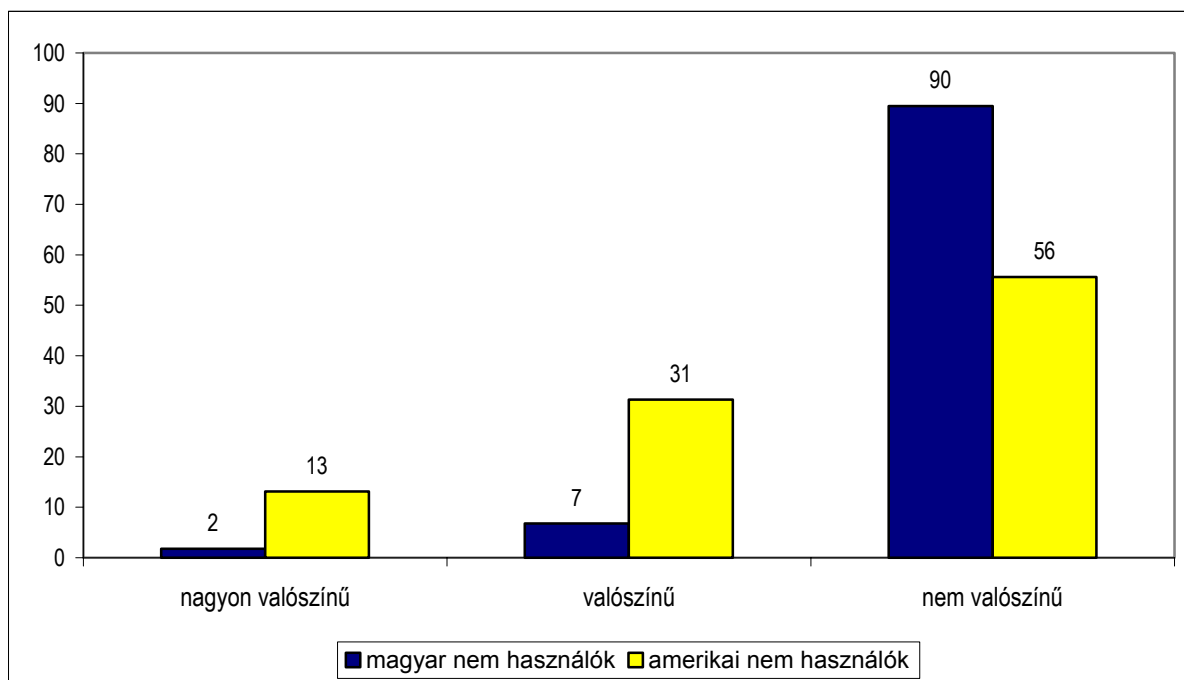
százalék azért nem internetezik, mert nem ért a technikához. Az adatok szerint a technikától való félelem a tengerentúlon kissé jelentősebb tényező, mint Magyarországon.

Hazánkban a korcsoportokban előrehaladva fokozatosan nő azok aránya, akik az érdeklődés hiányával indokolják a távolmaradást (a legfiatalabbak 14 százalékáról az idősek 56 százalékáig), és fokozatosan csökken azoké, akik azért nem interneteznek, mert nincs otthon számítógépük (15-17 éveseknél 55 százalék, a 60 évnél idősebbeknél csak 37 százalék ennek az oknak az aránya).

Belépési szándék

Ezek után az adatok után érdemes megnézni azt is, hogy a jelenleg nem internetezők közül hányan gondolják azt, hogy a közeljövőben használóvá válnak. Idén még a tavalyinál is kevesebben, minősége 9% nyilatkozott úgy, hogy nagyon valószínűnek vagy valószínűnek tartja, hogy egy éven belül rendszeres internethasználó lesz. A nem netezők kilenczede úgy képzei, hogy a közeljövőben sem lép be az internetezők közé. Az Egyesült Államokban ehhez képest sokkal nagyobb a csatlakozási kedv: a nem netezők 13 százaléka nagyon valószínűnek, 31% pedig valószínűnek tartja, hogy egy év alatt rendszeres használója lesz a világhálóknak.

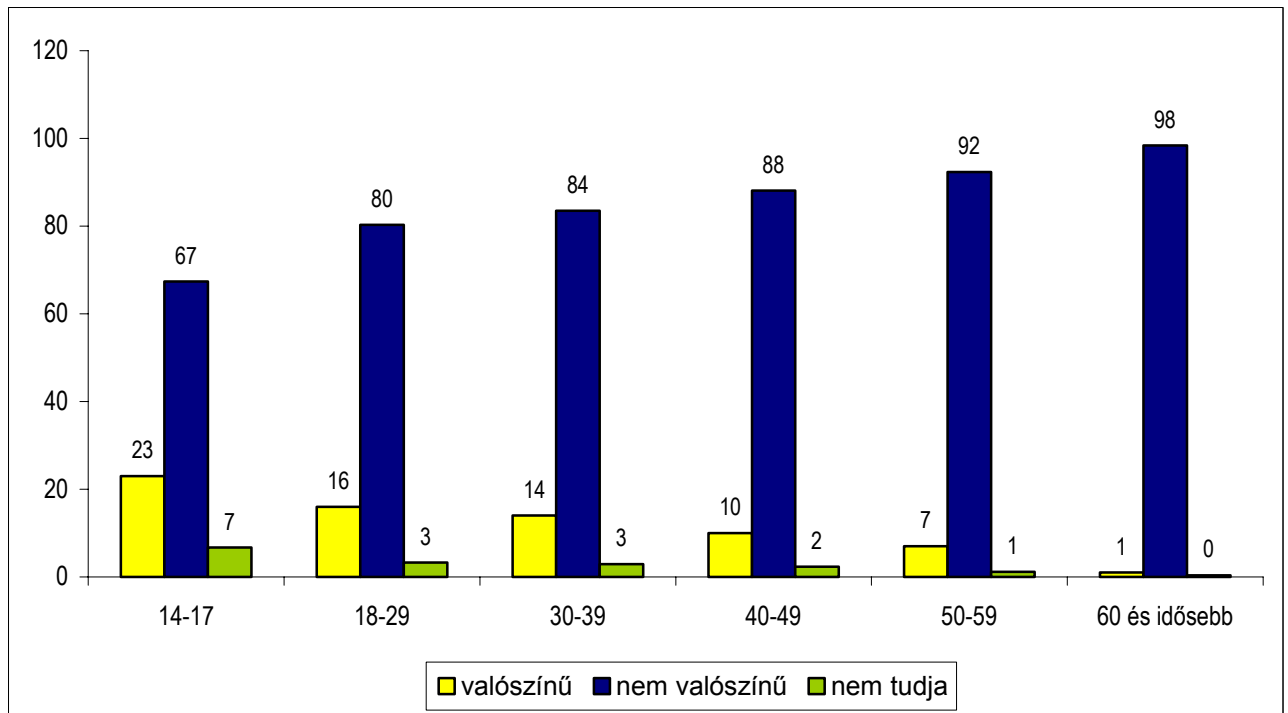
Mennyire valószínű, hogy egy éven belül rendszeres internethasználó lesz?
(A nem internetezők válaszainak megoszlása Magyarországon és az Egyesült Államokban) 2002*

*forrás:WIP USA, 2001

Az életkor természetesen itt is fontos tényezőnek mutatkozik: A 15-17 éveseknek 26 százaléka, míg a legidősebbeknek csak egy százaléka gondolja azt, hogy jövőre internetezővé válna.

Mennyire tartja valószínűnek, hogy a következő egy éven belül rendszeres internethasználó lesz?
2002 (százalékos arányok korcsoportonként)

Persze kérdés, hogy azok közül, akik valószínűsítik, hogy internethasználók lesznek, ténylegesen mennyien lesznek valóban azok. Azok közül ugyanis, akik tavaly valószínűnek gondolták, hogy egy éven belül rendszeres használói lesznek a világhálóknak, csupán 29% lett valóban azzá.

Az internettel kapcsolatos vélemények

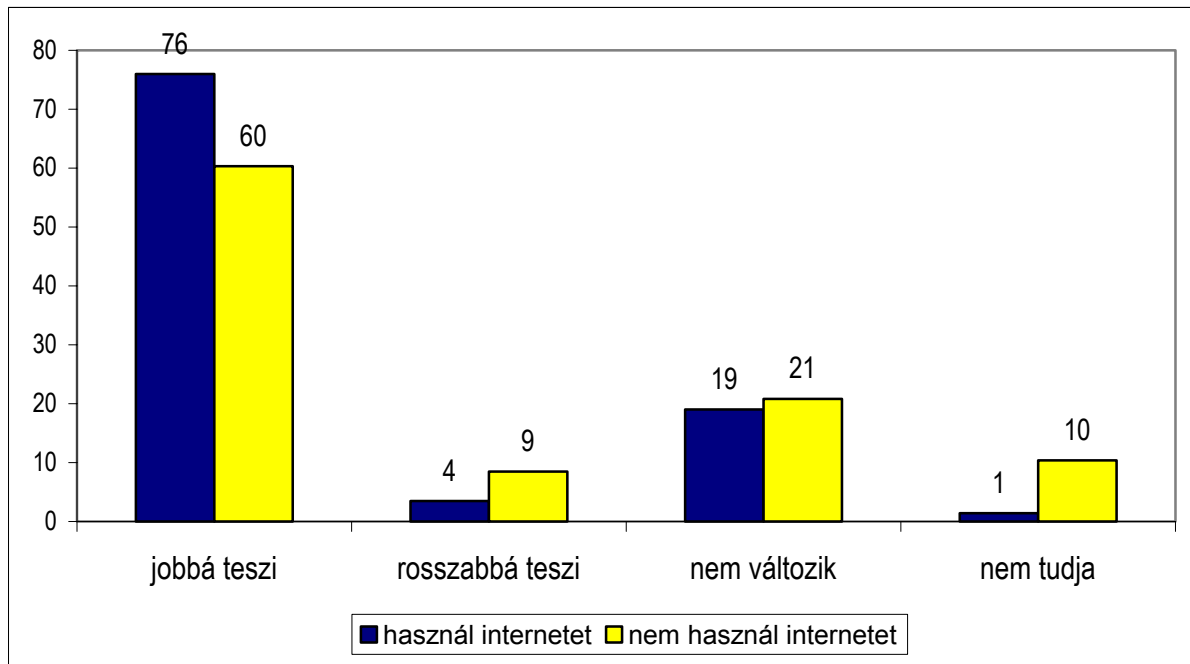
Jobbá lesz-e a világ?

Az internet használatával kapcsolatos tények elemzését fontos kiegészítésekkel láthatjuk el az attitűdök és hiedelmek vizsgálatán keresztül. Ezek az adatok ugyanis segíthetnek bizonyos későbbi tendenciák előrejelzésében és a maiak értelmezésében is.

Egyik kérdésünkben idén is azt firtattuk, hogy a használók és a nem használók általában hogyan ítélik meg az új kommunikációs technológiák (internet, mobiltelefon) terjedésének folyamatát: azok jobbá vagy rosszabbá teszik-e világot. Az idei adatok szerint az új médiumok megítélése tovább javult. Míg 2001-ben a kérdésre választ megfogalmazók kétharmada (66%), idén már 70 százaléka néz jó szemmel az új médiumokra. Ezzel párhuzamosan csökkent azok aránya, akik szerint az internettől rosszabbodik a világ (10 százalékról 8 százalékra), s azok is kevesebben vannak, akik szerint ez a folyamat nem gyakorol hatást a világ állapotára (24-ről 22 százalékra csökkent az arányuk).

Az idei adatok kissé más „karaktert” mutatnak akkor, ha azokat is figyelembe vesszük, akik nem tudnak válaszolni erre a kérdésre. A kérdezetteknek így 64 százaléka mutatkozik „techno-optimistának”, 8 százalék „pesszimista”, s ötödük szerint pedig ez a jelenség nem befolyásolja a világ állapotát. Emellett az emberek közel tizede (9%) nem tud választ adni a kérdésre. Ha összehasonlítjuk az internet használóinak és nem használóinak véleményét, láthatjuk, hogy a netezőknek jóval nagyobb része optimista. A netezőknek 76 százaléka, a nem használóknak csak 60 százaléka szerint lesz jobb a világ az új médiumok következtében. Így már az is látszik, hogy valójában a nem használók között vannak többen olyanok, akik szerint az új technológiák miatt rosszabbodás várható (9% szemben a netezők 4 százalékával), s közöttük vannak nagy számban olyanok is, akik nem tudják megítélni ezt a kérdést (10 százalék, míg ez az internetezőknek csak 1 százalékára jellemző).

Az új kommunikációs technológiák jobbra vagy rosszabbá teszik a világot?
2002 (százalék)

Az amerikai adatokban érdekes módon éppen ellentétes tendenciát lehet felfedezni. A tengerentúli felhasználók körében az optimista megítélés részaránya 66 százalékról 62 százalékra csökkent, a nem internetezők között pedig már sokkal kevesebbek (csak 50%) szerint javul a világ az új technológiák révén.

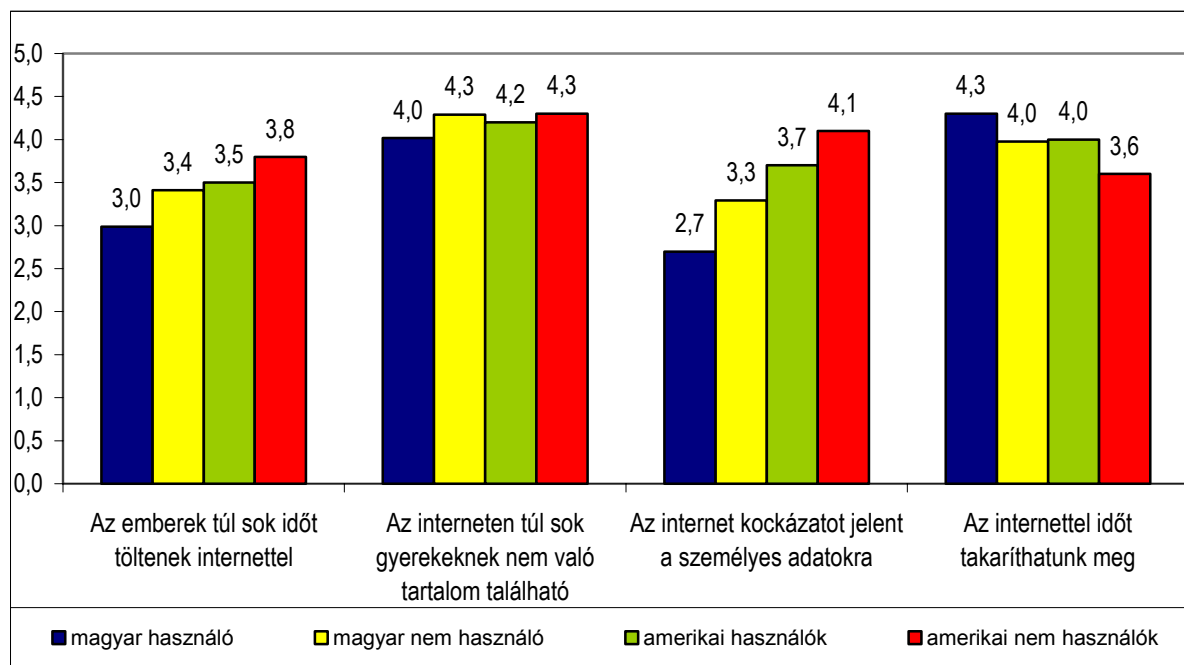
A technológiai optimizmus hazánkban az életkor növekedésével fokozatosan csökken: míg a 15-17 éves korosztályban a kérdezettek 78 százaléka, a 60 év feletti korcsoportban az emberek 46 százaléka szimpatizál a változásokkal. Szintén feltűnő a közép-dunántúliak (71%), valamint a tanulók (76%) optimizmusa.

Az internettel kapcsolatos attitűdök

A WIP-kutatás során hét kérdés segítségével igyekeztünk feltérképezni a válaszolók internettel kapcsolatos véleményét. Ezekben a kérdésekben a kérdezettek 1-től 5-ig jelölhették meg, mennyire értenek egyet a megfogalmazott állítással (1-egyáltalán nem ért egyet, 5- teljesen egyetért).

A magyarok már korábban bemutatott technológiai optimizmusa látszik az alábbi négy attitűdkérdésre adott válaszokból is. Az amerikai válaszolók a magyarokhoz képest jóval erőteljesebben egyetértenek az olyan, internettel kapcsolatos problémákat megfogalmazó kijelentésekkel, mint pl. hogy az emberek túl sok időt töltenek internetezéssel (magyar internetező:3, amerikai nem internetező:3,8), valamint azzal, hogy az internetet használók kockára teszik személyes adataikat (magyar netező:2,7, amerikai nem netező:4,1). S ugyanez az optimizmus látszik abban is, hogy a magyarok jóval inkább egyetértenek az internet időmegtakarító funkciójával. A magyar felhasználók 4,3-as egyetértési értéket adtak arra az állításra, hogy az internettel időt lehet megtakarítani, míg az amerikai nem internetezők ezt a kérdést is szkeptikusabban szemlélik (3,6).

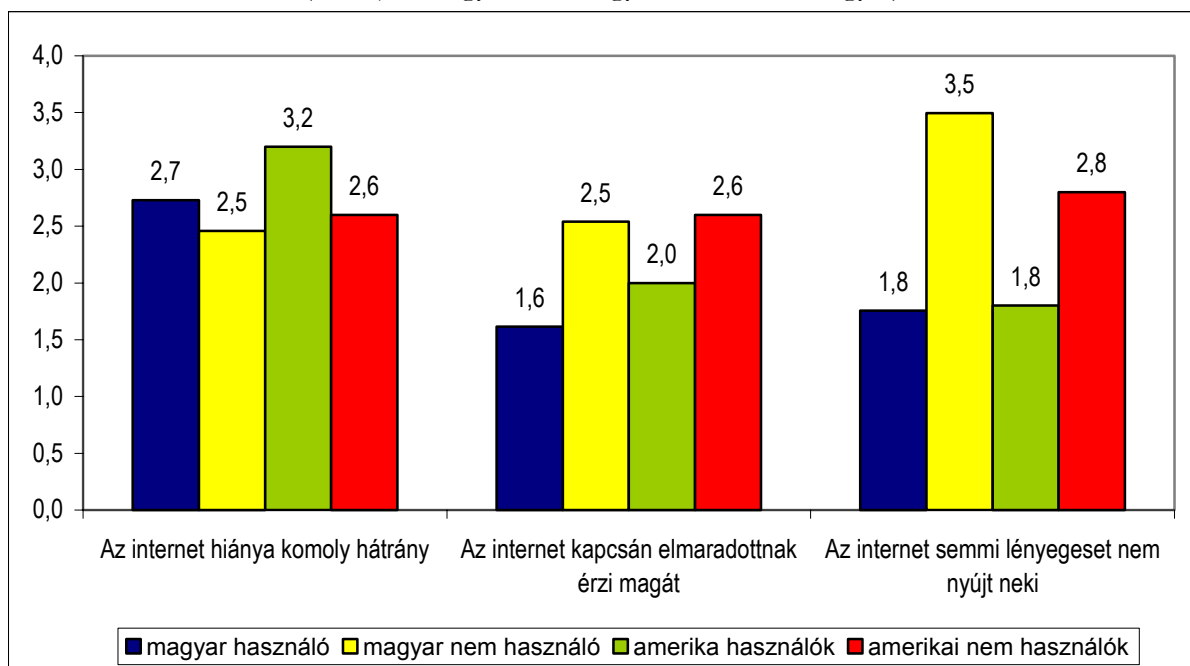
Internettel kapcsolatos attitűdök Magyarországon és az Egyesült Államokban, 2002*
(5=teljesen egyetért, 1=egyáltalán nem ért egyet)

*forrás: WIP USA, 2001

Láthatóan a magyar nem használók azokkal az állításokkal kapcsolatban azonban, amik az internet hasznosságát írják körül, kevésbé értenek egyet: körükben ugyanis igen magas az egyetértés szintje (3,2) azzal az állítással, miszerint az internet semmi érdekeset nem nyújt számukra. Ugyanez az amerikai nem használók esetében csak 2,8. A technológiai optimizmus következményeit érdekes módon nem lehet látni annak a kérdésnek a megítélésében sem, miszerint az internetezés hiánya komoly hátrányokat jelentene valakinek. A magyar felhasználók 2,7-es, a nem internetezők 2,5-ös értékével szemben az amerikai felhasználók átlagosan 3,2-es értékkel, vagyis inkább egyetértően válaszoltak erre az állításra.

Internettel kapcsolatos attitűdök Magyarországon és az Egyesült Államokban*, 2002
(5=teljesen egyetért, 1=egyáltalán nem ért egyet)

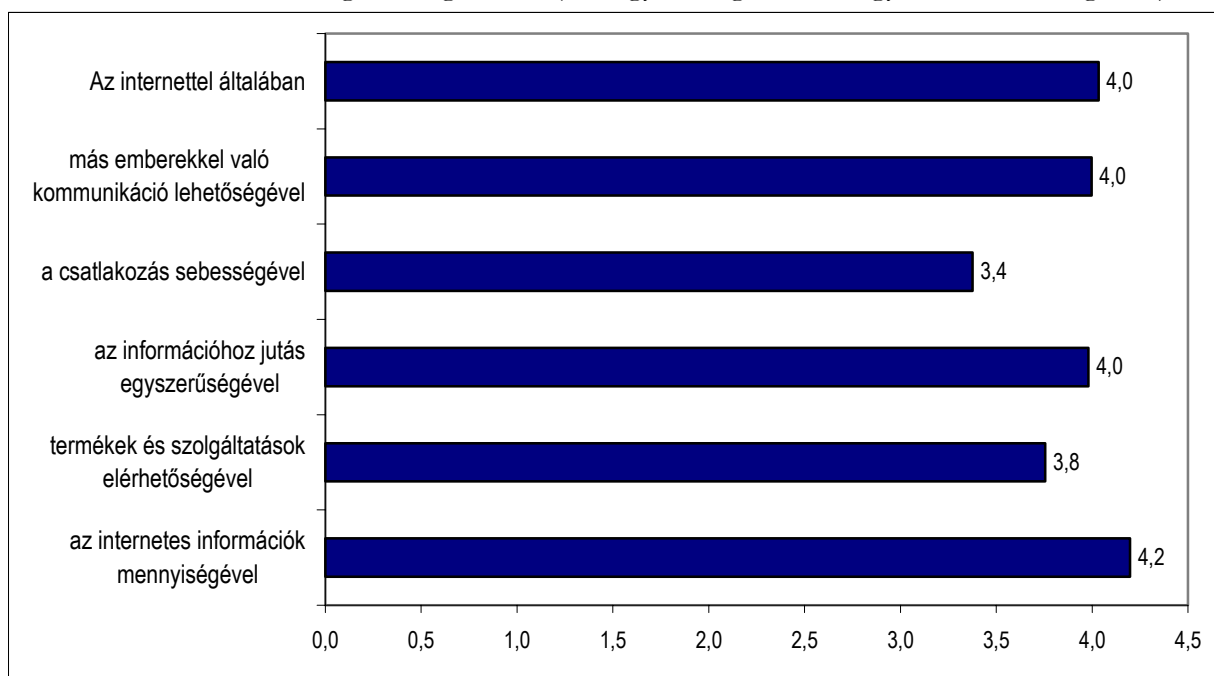

*forrás: WIP USA, 2001

Elégedettség az internettel

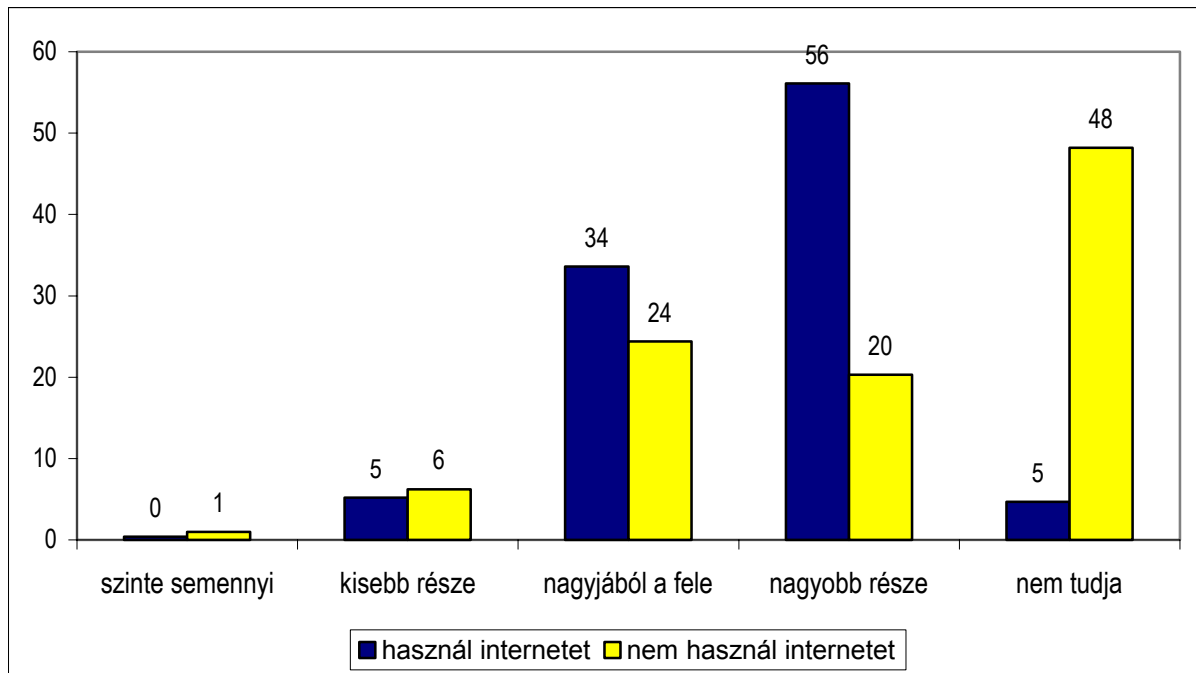
A magyarországi internetezők összességében elégedettek, ha magáról a világhálóról van szó. Ezt mutatja, hogy az 1-5-ös skálán (ahol az 1-es mutatja a teljes elégedetlenséget, az 5-ös pedig a teljes elégedettséget) a médium átlagban 4-es pontot kapott. A hazai felhasználók leginkább a világhálón található információk mennyiségével elégedettek, legkevésbé pedig az internetes csatlakozás sebességével. Meglehetősen jónak értékelik a más emberekkel való kommunikáció lehetőségét, valamint az információkhoz jutás egyszerűségét. E tekintetben a magyar és az amerikai felhasználók között nem találunk jelentős különbségeket.

Az internethasználók elégedettsége, 2002 (5=nagyon elégedett, 1=egyáltalán nem elégedett)

A kutatás során azt is vizsgáltuk, hogy a használók és a nem használók mennyire tartják megbízhatónak és pontosnak az interneten található információkat. Ebből a szempontból a két csoport erőteljesen különbözik. Az internetezők több mint fele szerint a világhálón fellelhető információk legnagyobb hányada megbízhatónak tekinthető, további harmaduk szerint az információk fele pontos, és csak 6 százalékot tesz ki azoknak az aránya, akik úgy gondolják, hogy ennél kisebb rész vagy semmi sem megbízható a világháló információtartalmából. Velük szemben a nem használóknak csak ötöde gondolja általánosan megbízható forrásnak a netet, 24 százalékuk szerint az információk fele, s hét százalékuk szerint ennél is kisebb része megbízható. Ugyanakkor abból kifolyólag, hogy ők nem ismerik a médiumot, természetesnek tekinthető, hogy 48 százalékuk nem tudja megítélni ezt a kérdést.

Az interneten található információk mekkora része megbízható és pontos? 2002 (százalék)

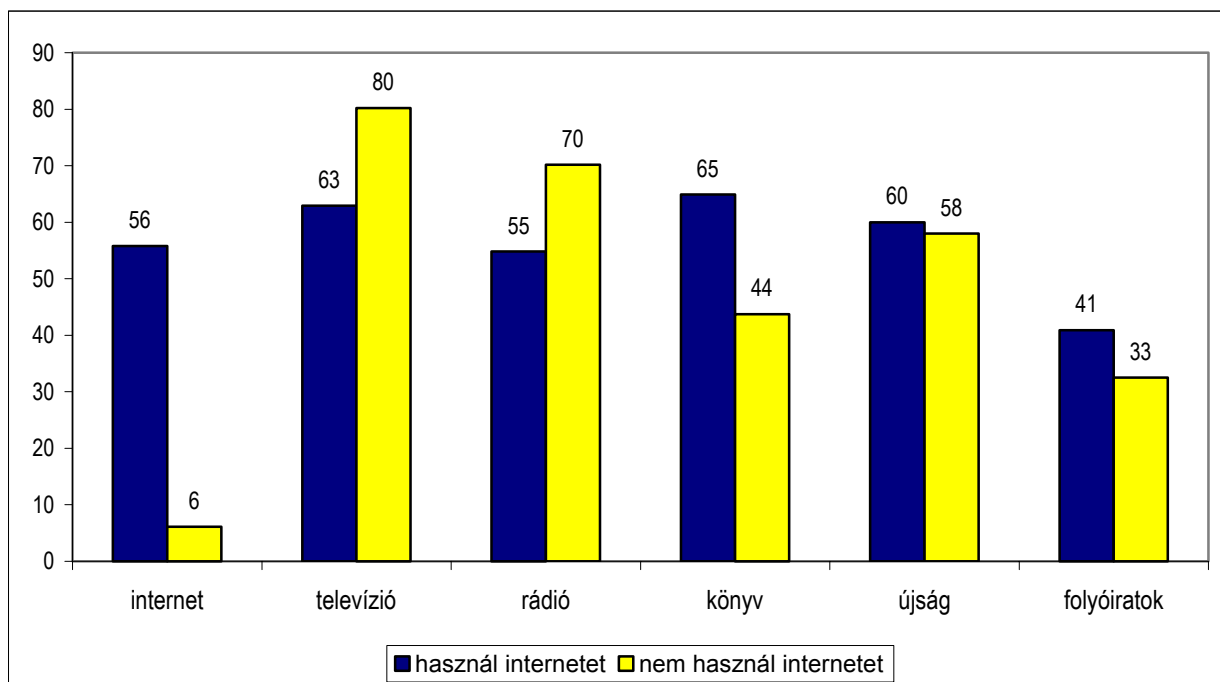

Az életkor e kérdésben is igen fontos tényezőnek mutatkozik. A legfiatalabb korcsoporttól az idősek felé haladva fokozatosan csökken azoknak az aránya, akik megbízható információforrásnak tekintik az internetet. Míg a 14-17 éveseknek 53 százaléka, a 60 év felettieknek csak 8 százaléka érzi általánosan megbízhatónak az információkat, míg ugyanilyen fokozatosan növekszik a korral azoknak a részaránya, akik nem tudják megítélni ezt a kérdést (5-ről 69 százalékra). A felsőfokú végzettséggel rendelkezőknek az átlagosnál nagyobb hányada gondolja azt, hogy az interneten található információk nagy része megbízható (38%), és az új technológiákkal szemben optimisták is nagyobb részarányban tartoznak e csoportba (náluk 35 százalék e csoport aránya).

Internet és más médiumok

Az internetezők számára a világháló nagyjából az újságokkal, a könyvekkel és a televízióval azonos mértékben fontos információszerzési forrás. A nem internetező népesség körében a televízió és a rádió nagyobb arányban mutatkozik jelentős információforrásnak, s körükben a könyvek, valamint természetesen az internet kevésbé jelentős információs forrásnak tűnik.

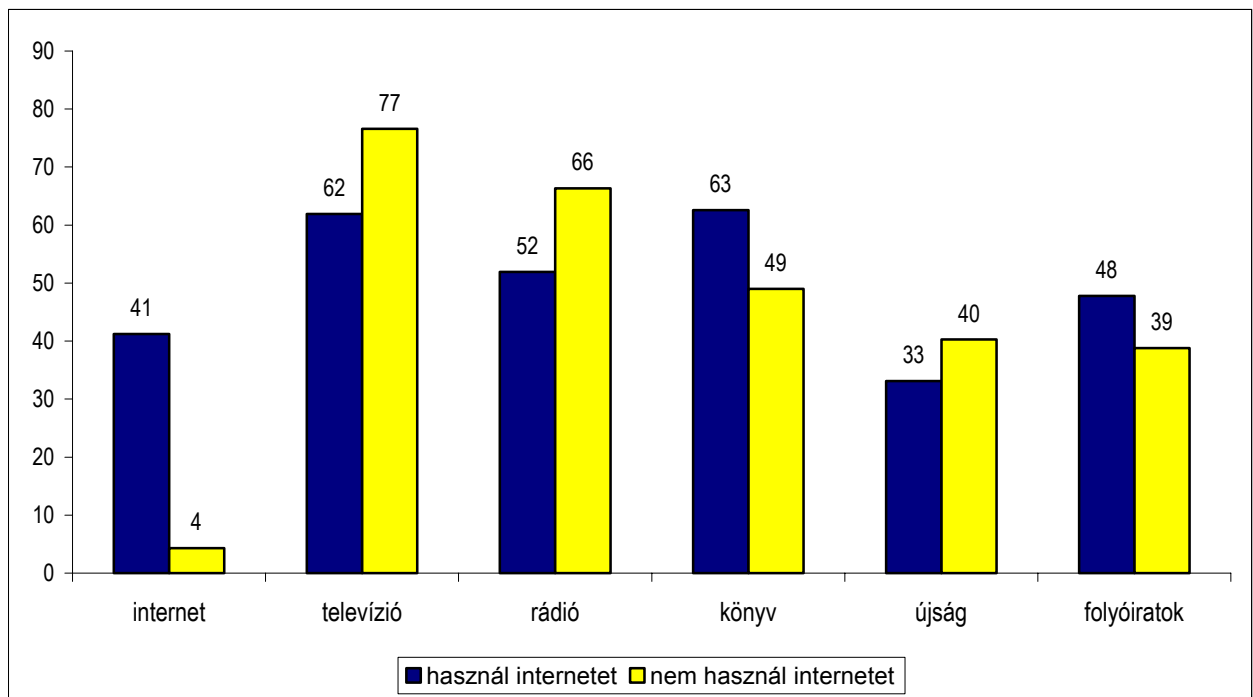
Azok aránya, akik „(nagyon)fontos”-nak tartják a felsorolt médiumokat mint információszerzési forrásokat, 2002 (százalék)

Az életkor ismét meghatározó. A 15-17 éves fiatalok között 39 százalék, a legidősebbek között pedig csak 3 százalék azoknak a részaránya, akik információszerzés szempontjából fontosnak érzik e médiumot, s ez az adat a korral előrehaladva fokozatos csökkenést mutat. Ezzel éppen ellentétes tendenciát lehet megfigyelni a televízió megítélésében: a legfiatalabbaknak 66 százaléka, az időseknek 84 százaléka jelöli fontosnak ebből a szempontból a televíziót. Az internet szerepe jelentős Budapesten (27%) és a felső jövedelmi ötödbe tartozók körében (27%).

Bár tavalyhoz képest valamivel nőtt az arányuk, az internetet a szórakozás szempontjából fontosnak tartók aránya továbbra sem mutatkozik igazán jelentősnek. Az internethasználók számára továbbra is a könyvek, és a televízió játszik jelentős szerepet ebből a szempontból. A nem internetezők körében is első helyen áll a televízió, viszont e csoportban a rádió szórakoztató funkciója is hangsúlyos.

Azok aránya, akik „(nagyon) fontos”-nak tartják a felsorolt médiumokat szórakozás szempontjából, 2002 (százalék)

Az életkor növekedésével az internet szórakoztató funkciójának megítélésében is fokozatos csökkenést tapasztalunk. Míg a 15-17 éveseknek 55 százaléka, a 18-29 évesek 22 százaléka, addig az időseknek csupán 1 százaléka tekinti a szórakozás szempontjából jelentősnek a világhálót. A férfiak és a jövedelmi ötödök felső kategóriába tartozók szintén nagyobb részarányban tekintik jelentősnek az internet ilyen irányú szerepét.

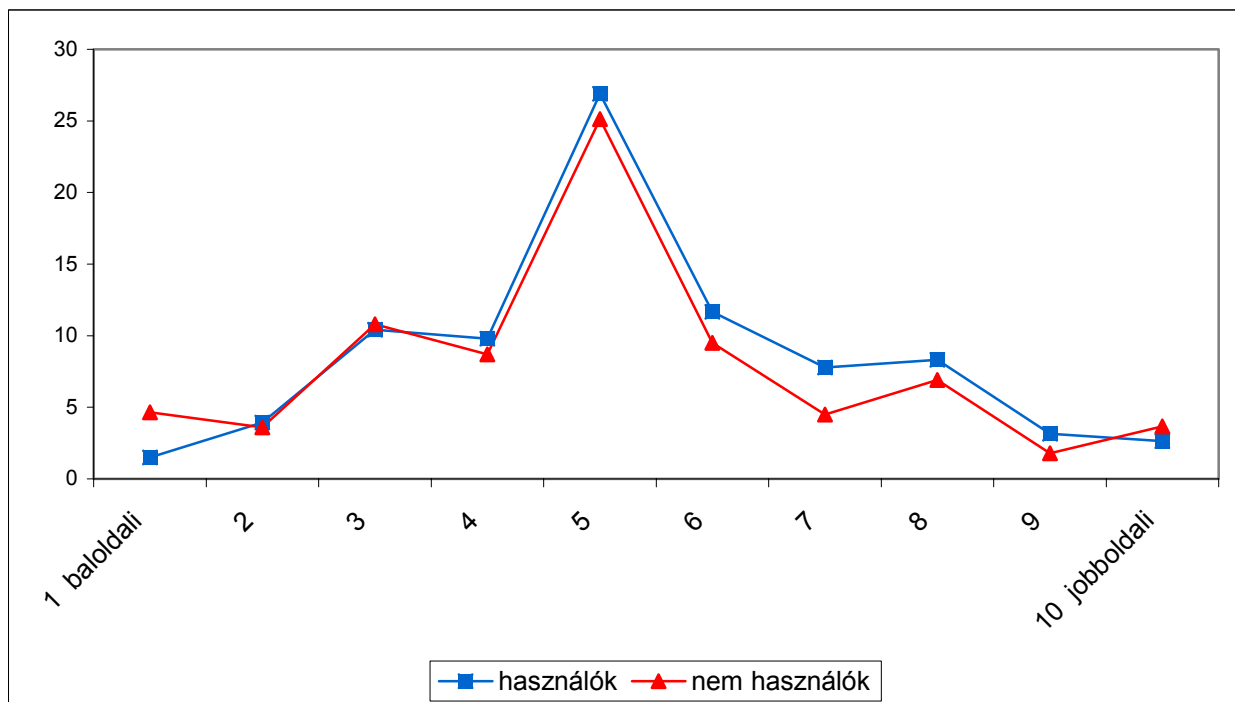
Politikai orientációk az internethasználók és nem használók körében

Bár az internetezők tábora hazánkban egyelőre nem igazán nagy, a közvéleményről szóló újságtudósítások, beszámolók sokszor mégis kiemelten kezelik e csoport véleményét. Ezért érdekes kérdés lehet, hogy milyen az internetező népesség politikai és értékorientációja. Kérdőívünkben tízfokú skálán mértük a válaszolók politikai beállítódását a baloldali-jobboldali, illetve a konzervatív-liberális tengelyen.

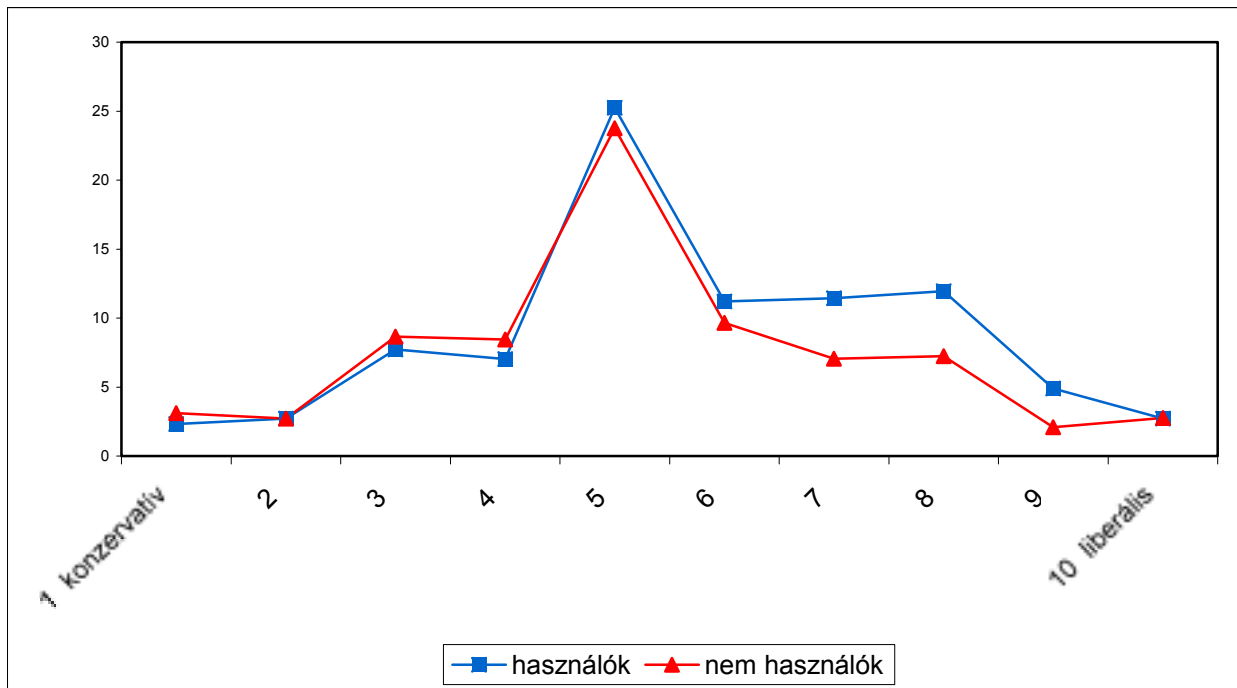
Az internethasználók és nem használók egybevetése politikai önbesorolásuk szerint érdekes megoszlásokat mutat. Miközben minden csoportnál kiugróan magasak a középértékek, azt láthatjuk, hogy a bal-jobb skálán az internethasználók kissé jobbra húznak a nem használókhoz képest, míg a konzervatív-liberális skálán a magukat liberálisnak vallók az internethasználók között valamivel nagyobb arányban vannak reprezentálva, mint a nem használók csoportjában.

Fontos megemlítenünk azt is, hogy a válaszmegtagadók és a bizonytalanok aránya nem elhanyagolható: minden negyedik-ötödik nem használó mindkét kérdés esetében vagy nem akart vagy nem tudott válaszolni, a használóknak pedig 13-14 százaléka nem adott érvényes választ.

Az internetet használók és nem használók megoszlása politikai beállítódás szerint

Az internetet használók és nem használók megoszlása a konzervatív-liberális skálán

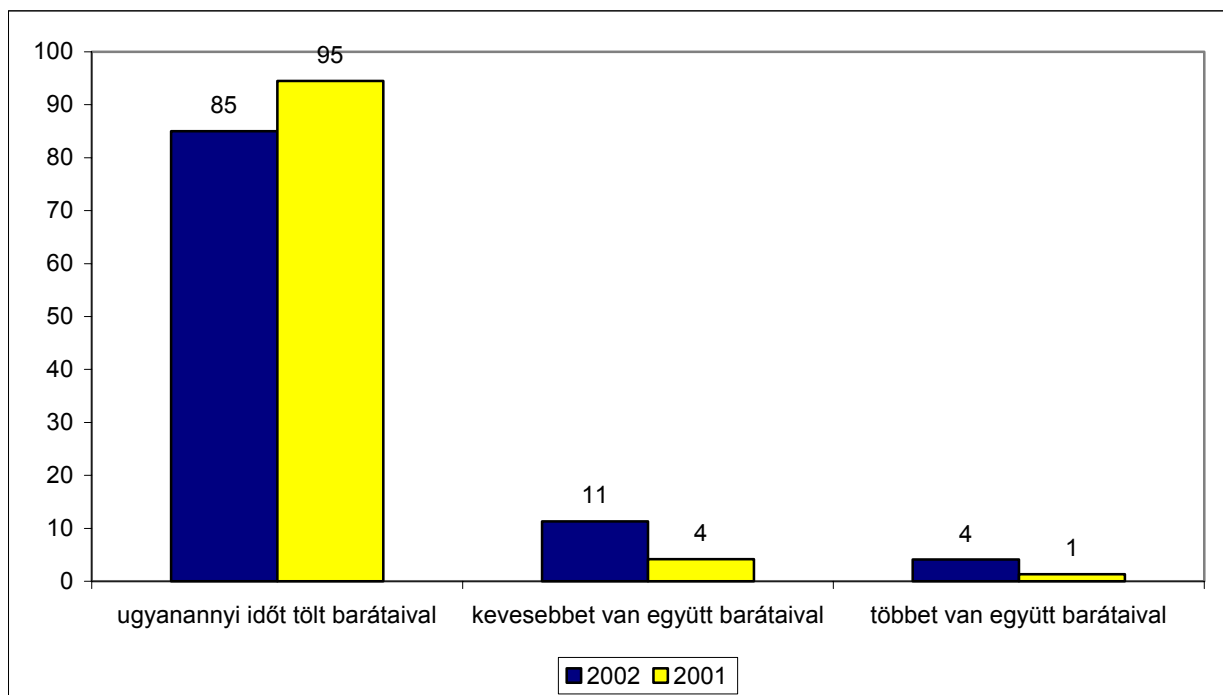
Internet a családban

A közkeletű vélekedésekkel szemben az adatok azt mutatják, hogy az internet használata nem távolítja el egymástól a családtagokat. Az otthoni internet-hozzáféréssel rendelkezőknek 90 százaléka szerint a család tagjai ugyanannyi időt töltenek együtt azóta, amióta rendelkezésre áll ez a lehetőség, és csupán 9 százalékuk szerint csökkent az együtt töltött idő. A megkérdezettek túlnyomó többsége (86%) emellett soha nem tapasztalta, hogy valamelyik családtagja elhanyagolná az internetezés miatt. Bár a különbségek tavalyhoz képest csökkentek, a televízió még mindig gyakoribb oka az esetleges elhanyagolásnak, mint az internet.

Sőt, az internet a közös időtöltés egyik formájává is vált: az otthoni csatlakozással rendelkező családok 69 százalékában a tagok legalább hetente egyszer közösen is szokták használni a világhálót.

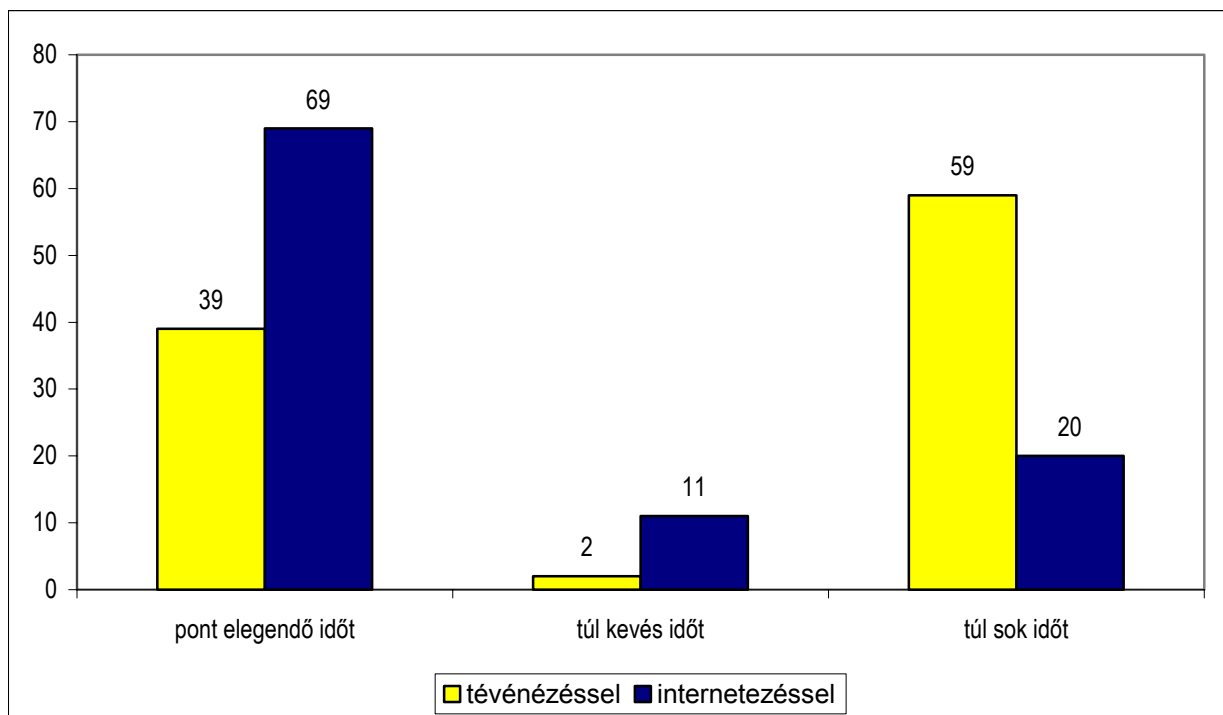
Mivel mintánkban összesen 61 olyan szülő van a megkérdezettek között, akinek 18 éven aluli gyermeke otthon is használja az internetet, a gyermekek internethasználatával kapcsolatos eredményeket igen óvatosan kell kezelni. A rendelkezésre álló adatokból úgy tűnik, hogy a szülők nem érzik különösen veszélyesnek az internetet sem az iskolai előrehaladásra, sem pedig gyermekük baráti kapcsolataira nézve. A válaszolók 92 százaléka szerint gyermeke(i) iskolai érdemjegyei nem változtak, 5% szerint pedig egyenesen javultak, mióta van otthon internet. Meg kell jegyeznünk azonban, hogy a szülők 3 százaléka romlást érzékelt a jegyekben, míg a tavalyi felmérésben senki nem számolt be ilyesmiről. A szülők a tavalyinál nagyobb arányban érzik úgy, hogy gyermekük kevesebb időt tölt barátaival, mióta van otthon internet, de azt is, hogy ez az időmennyiség növekedett.

Mióta van otthon internetük, gyermeke több, kevesebb vagy ugyanannyi időt tölt barátaival?
2001-2002 (százalék)

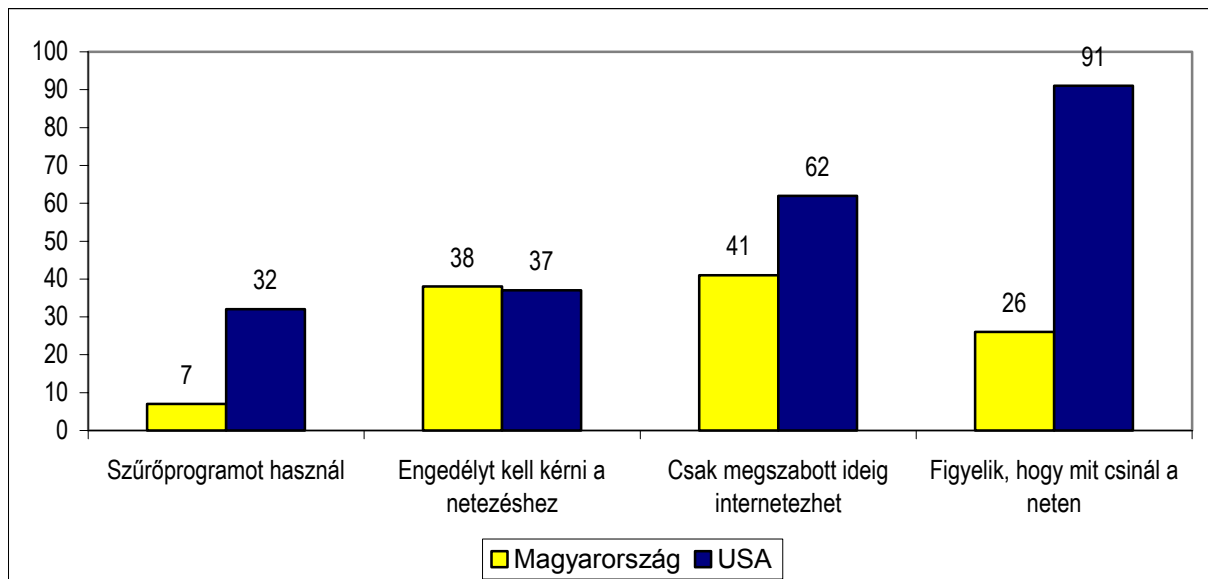
A kicsiny részmintára való tekintettel talán azt az óvatos következtetést vonhatjuk le, hogy tavaly óta csökkent az internet hatásait közömbösnek érzékelők aránya, de a szülők nagy részének most sincsenek rossz tapasztalatai. Erre utal a tévézéssel és az internetezéssel töltött idő megítélése is. Míg a szülők igen tekintélyes része (59%) szerint gyermeke túl sok időt tölt tévénézéssel, addig ugyanez az arány az internetezés esetében csak 20%. Sőt, 11% szerint gyermeke több időt is tölthetne a világhálón.

Mennyi időt tölt gyermeke tévézéssel illetve internetezéssel? 2002 (százalék)

Ennek ellenére a háztartások több mint felében (58%) a szülők valamilyen módon ellenőrzik gyermekük internethasználatát. A leggyakoribb ellenőrzési mód, hogy csak megszabott ideig engedélyezik a netezést: ezt választja az összes szülő 41 százaléka. Érdekes lehet, hogy a magyar és az amerikai háztartások igen eltérő típusú ellenőrzési módokat használnak. Az amerikai szülők nagy része ugyanis azt is ellenőrzi, hogy gyermeke mit csinál a neten, és a szűrőprogramok telepítése is sokkal gyakoribb.

Milyen módon ellenőrzi gyermek internethasználatát? (százalék)*

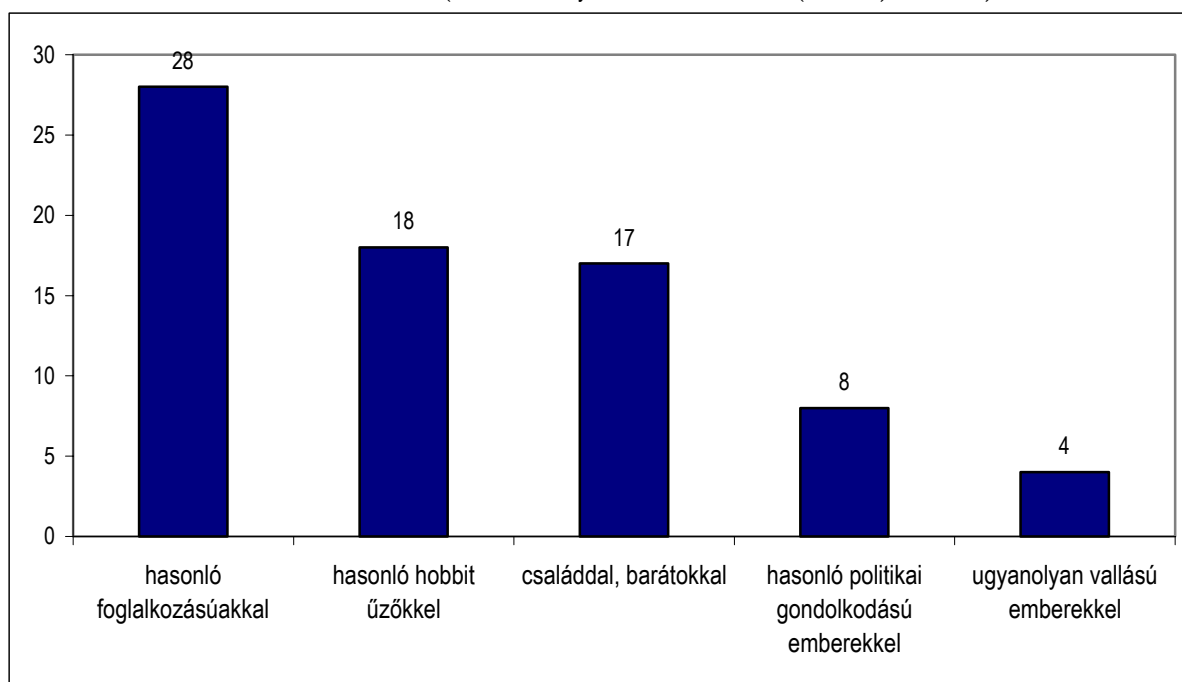

*WIP USA, 2001

Online kapcsolatok

Az adatok tanúsága szerint az internet kiszélesítheti az emberek kapcsolatrendszerét. A használók 38 százalékának ugyanis vannak olyan ismerősei, akikkel a világhálón került kapcsolatba. Úgy tűnik, az internet leginkább a hasonló foglalkozásúakkal való kapcsolattartásban nyújt segítséget: a megkérdezettek 28 százaléka számolt be arról, hogy intenzívebben érintkezik hasonló munkájú emberekkel az internethasználat következtében. A hasonló hobbit űzőkkel kapcsolatban 18% nyilatkozott így, míg a családtagokkal, barátokkal kapcsolatosan 17%. Alacsonyabbak az arányszámok, ha a hasonló politikai beállítottságú (8%) vagy azonos vallású emberekről (4%) van szó.

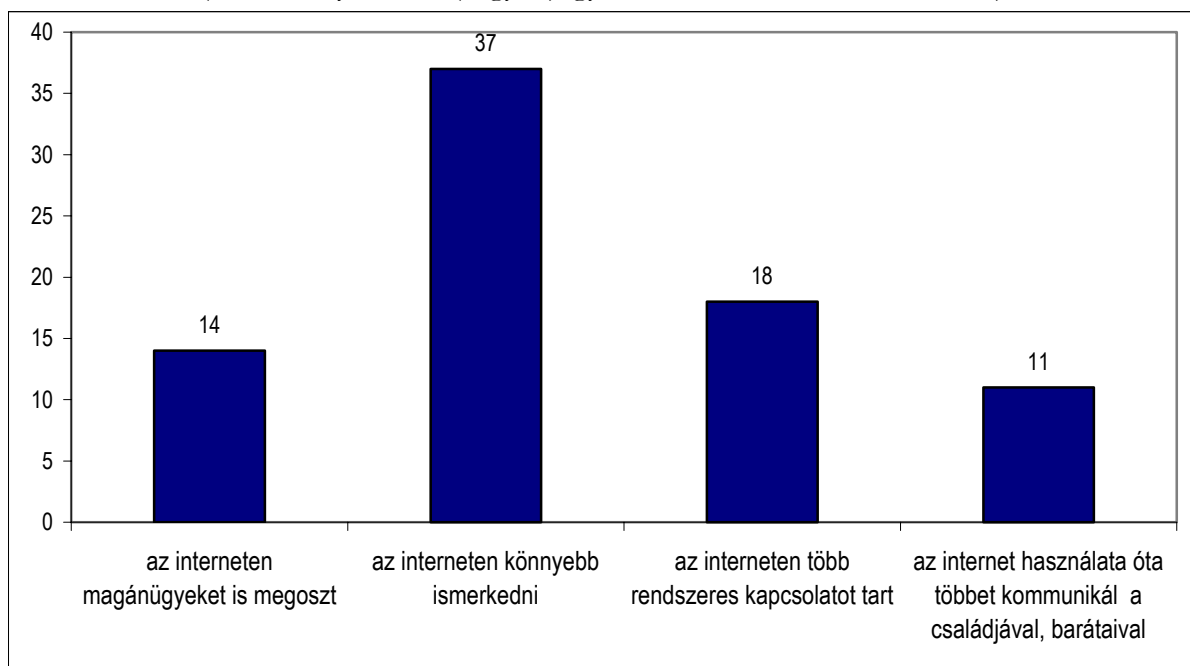
Az internet használatának következtében többet érintkezik az alábbi csoportokba tartozó emberekkel? 2002 (Azok aránya, akik válasza: „(sokkal)többet”)

Kérdőívünkben a fentiekén felül még 4 kérdéssel igyekeztünk kideríteni azt, hogy a világháló használói miként vélekednek az internetről mint a kapcsolatteremtés és kapcsolattartás eszközéről.

Az internethasználók 37 százaléka egyetért azzal, hogy az interneten könnyebb ismerkedni, 18 százalékuk pedig azzal, hogy mióta használja az internetet több rendszeres kapcsolatot tart. Kisebb az egyetértők aránya abban, hogy mióta használja az internetet azóta többet kommunikál családjával, barátaival, és még alacsonyabb annak megítélésében, hogy az interneten legbensőbb magánügyeit is megosztaná.

Internettel kapcsolatos vélemények. 2002
(Azok aránya, akik „(nagyon)egyetértenek” az alábbi állításokkal.)

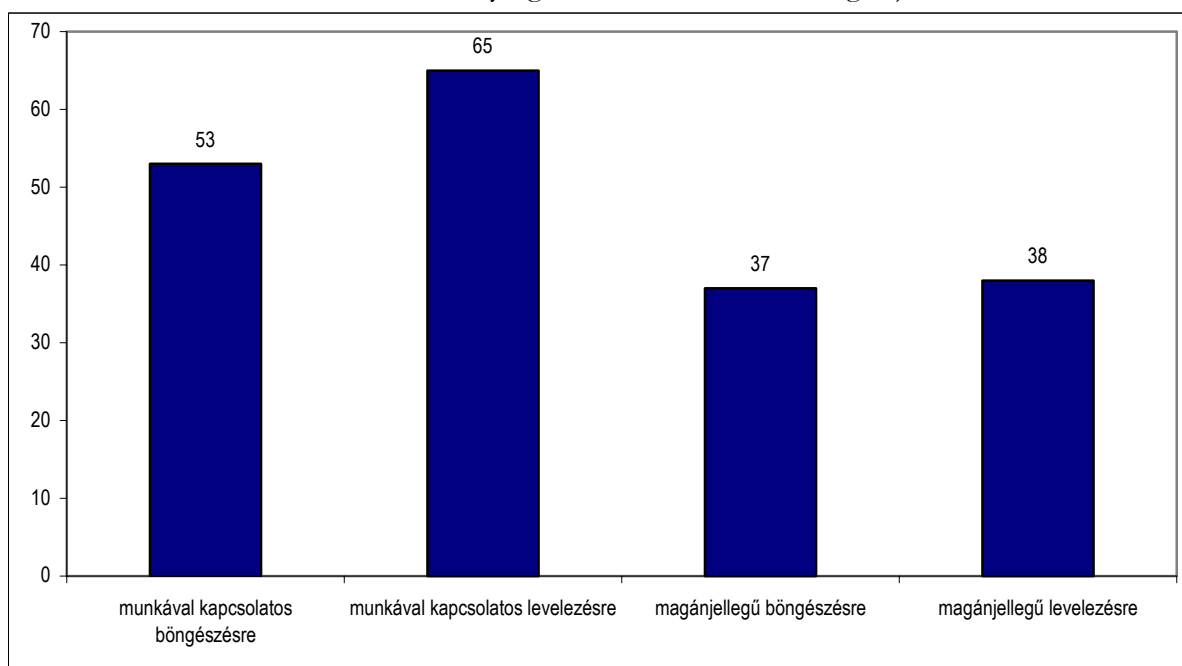

Internet a munkahelyen

A magyarországi internethasználók 69 százaléka használja a világhálót munkahelyén (is). Ez jelentős csökkenés tavaly óta, amikor ugyanez az arány 75% volt.

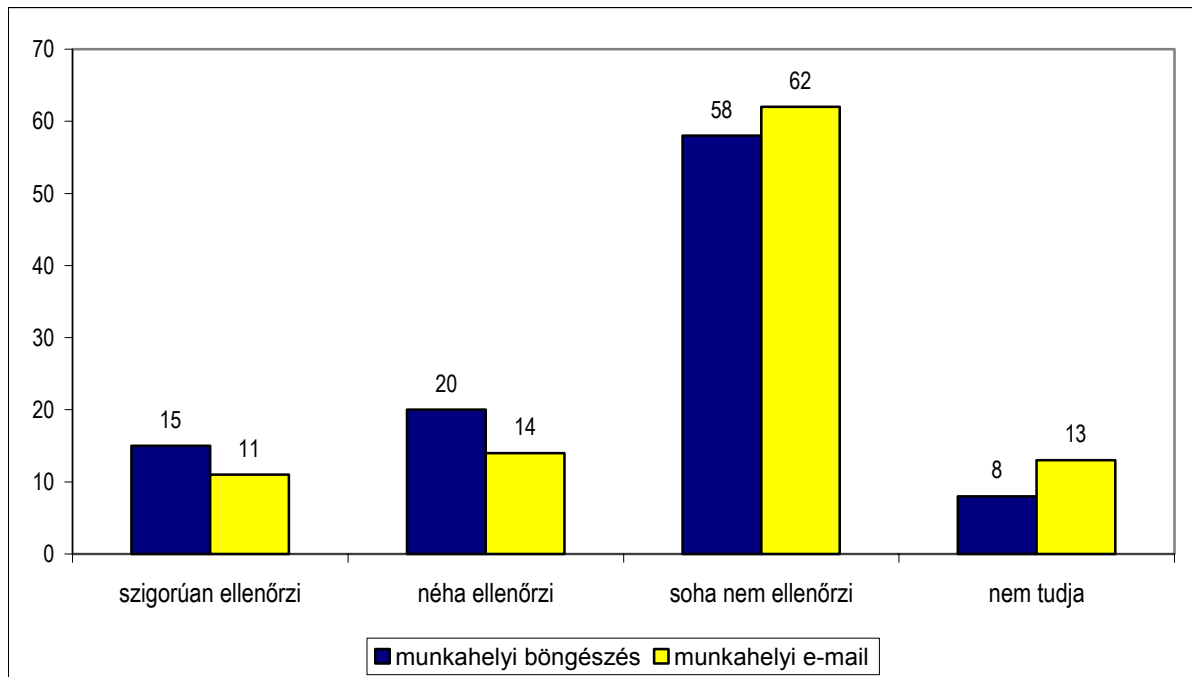
A leggyakoribb munkahelyi internetes aktivitás a munkához kapcsolódó levelezés, ezt a munkahelyükön internetezők 65 százaléka hetente többször is végzi. Ezt követi a munkával kapcsolatos böngészés (53%). Ezek mellett azonban a személyes jellegű használat sem ritka.

Mire használja az internetet munkahelyén? 2002 (Azok aránya, akik a felsorolt tevékenységet hetente többször is végzik)

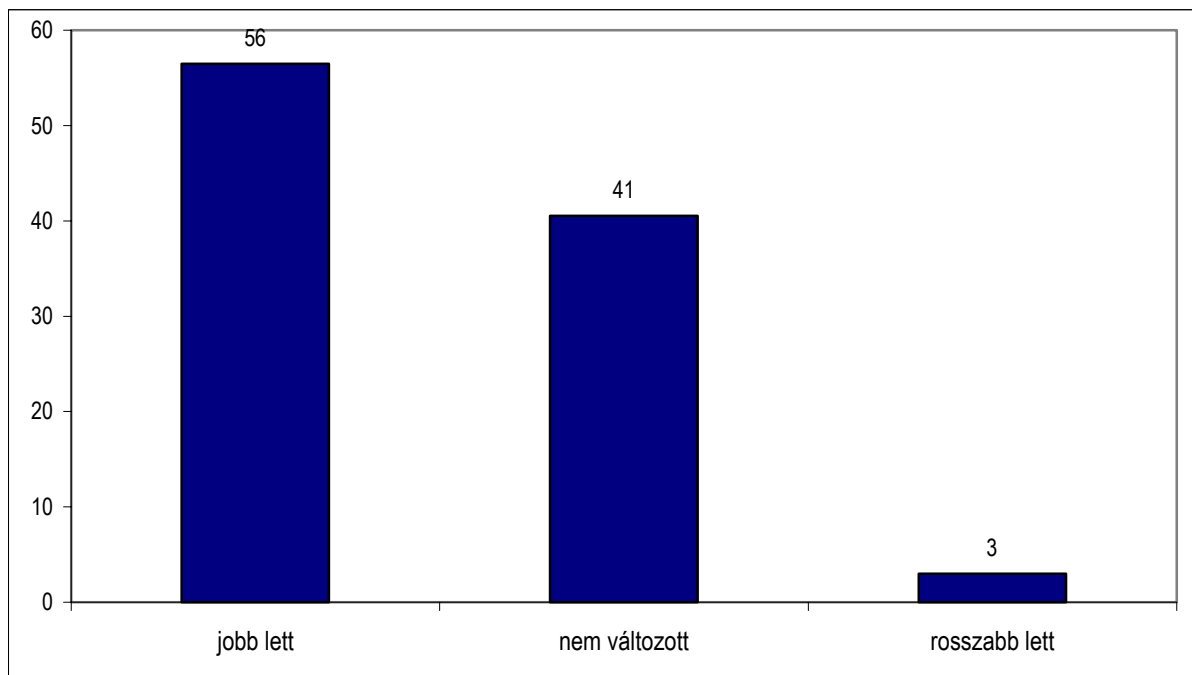
A megkérdezettek 11 százaléka számolt be arról, hogy munkáltatója szigorúan ellenőrzi munkahelyi e-mailjeinek tartalmát, alkalmanként ellenőrzésről pedig 14% beszélt. Ennél kissé szigorúbbak a munkáltatók, ha alkalmazottaik e-mailezésen kívüli internethasználatáról van szó: a válaszadók 15% szerint ezt munkáltatója szigorúan, ötödük szerint pedig néha ellenőrzi.

Ellenőrzi-e munkáltatója munkahelyi e-mail és internethasználatát? 2002 (százalék)

Az adatok tanúsága szerint azok, akik használják munkahelyükön az internetet, többnyire elégedettek azzal, hiszen a megkérdezettek több mint fele úgy érzi, munkájának hatékonysága nőtt azóta, amióta munkahelyén van internet.

Hogyan változott munkájának hatékonysága, mióta munkahelyén van internet? 2002 (százalék)

Mintavételi és súlyozási eljárás

A World Internet Project kutatás követéses (panel-jellegű) vizsgálat, amely ugyanazon személyek évenként való felkeresésével igyekszik az internethasználat elterjedésének és az internettel kapcsolatos vélekedések változását vizsgálni.

A vizsgálat első hullámának adatfelvételére 2001 szeptemberében került sor. Ennek során 5032 14 éves és idősebb magyarországi lakossal készült személyes interjú. Az első hullám megkérdezettei közül 4400 fő vállalta, hogy idén is felkeressük kérdőívünkkel. Közülük 2002. szeptemberében és októberében sikeres interjút készítettünk 3763 15 éves és idősebb személlyel.

A panel minta mellett 2002-ben kiegészítő adatfelvételre is sor került. A WIP kutatás kérdéseinek jelentős része a 2002. augusztusi Omnibusz vizsgálat kérdőívében is szerepelt. Ez utóbbi vizsgálat 1508 felnőtt megkérdezésével készült, a magyarországi felnőtt lakosságot reprezentáló mintán. Keresztmetszeti elemzés céljából egyesítettük a két mintát, aminek eredményeképpen 5271 főről rendelkezünk adatokkal.

Az Omnibusz kutatás adatfelvétele a WIP kutatás kiinduló mintájához hasonlóan valószínűségi minta, ami többlépcsős, arányosan rétegzett kiválasztással készült. Az első lépcsőben az előre meghatározott kilenc településrétegből választottunk ki véletlenszerűen településeket. Ezek után az egyes településrétegek, illetve azon belül az egyes települések lakosságaránya alapján meghatároztuk az adott rétegből, ill. adott településről a mintába kerülő személyek számát. A második mintavételi szakaszban az adott település lakosai közül egyszerű véletlen mintavétellel választottuk ki megfelelő számban a kérdezendő személyeket. Az eljárás biztosítja, hogy minden állandó lakcímmel rendelkező felnőtt embernek egyenlő esélye van a mintába kerülésre.

A keresztmetszeti elemzéseket tehát, – amikor lehetőségünk van rá – a WIP kutatás második hullámának és a kiegészítő Omnibusz adatfelvétel összevont mintáján végezzük. Elvégeztük ennek a mintának illeszkedés- vizsgálatát. Azt vizsgáltuk, hogy a KSH 1996-os Mikrocenzusának az azóta eltelt évek demográfiai változásait figyelembe vevő továbbvezetett állományához képest mennyiben tér el a minta életkor, iskolai végzettség, nem és településtípus szerint.

A fenti négy dimenzió (kor, iskola, nem, település) mentén az eltéréseket utólagos súlyozással korrigáltuk. Ez annál is inkább szükséges volt, mert a két minta nem teljesen ugyanazt a

népességet reprezentálja: a WIP adatfelvétel a 2001-ben 14 éves és idősebb népességet, az Omnibusz-kutatás viszont csak az idén 18 éves és idősebb népességet vizsgálja. A súlyozással biztosítottuk azt, hogy mintánknak a válaszadók neme, életkora, iskolai végzettsége és a településtípus szerinti megoszlása megegyezik a 14 éves és idősebb magyarországi lakosságra jellemző megoszlásokkal. Megvizsgáltuk azt is, hogy a mintába került személyek háztartási adatai miképpen térnek el a KSH által számított adatoktól a háztartások mérete és a település típusa szerint. Az eltérések korrigálására háztartás súlyokat hoztunk létre. A súlyozott adatbázisunk 5271 esete a fenti szempontok szerint 8.282.114 14 éves és idősebb személyt, illetve 3.820.876 magyarországi háztartást reprezentál.

Külön súlyokat készítettünk azokra az esetekre, amikor vagy a WIP kutatás második hulláma önmagában, vagy a WIP első és második hullámának összevonásával létrehozott longitudinális adatbázis képezi az elemzések alapját. Ezekben az esetekben a korábban tárgyalt szokásos súlyozási szempontok (nem, életkor, iskolai végzettség, településtípus) mellett egyéb tényezők mentén is ellenőrizni tudtuk mintánk torzításait. A WIP kutatás első hullámából ugyanis sok mindent tudunk mind azokról a válaszadókról, akik a második hullámban is válaszoltak, mind azokról, akik ekkor megtagadták a válaszadást. Regressziós elemzéssel megvizsgáltuk, hogy milyen ismérvek magyarázzák, hogy valaki válaszolt-e vagy sem az első hullám válaszadói közül a második megkérdezésre. Azt találtuk, hogy az életkor és a háztartásméret mellett az új technológiákkal kapcsolatos vélemények is magyarázzák azt, hogy ki válaszolt a második hullámban. Azok, akik szerint „az új technológiák jobba teszik a világot” és azok, akik szerint „az emberek túl sok időt töltenek internetezéssel” szignifikánsan nagyobb valószínűséggel válaszoltak a második megkeresésnél is. A WIP két hullámából összevont longitudinális adatállomány esetében ezeknek a változóknak figyelembevételével készítettük a válaszmegtagadást korrigáló súlyt, amely a négy változó együttes megoszlását igazítja a WIP első hullámára jellemző megoszláshoz. A WIP kutatás második hullámának állományához készítettünk egy olyan keresztmetszeti súlyt is, amelyik a szokásos súlyozási szempontok mellett (nem, életkor, iskolai végzettség, településtípus), a két előbb említett vélemény megoszlását is figyelembe veszi. Ebben az esetben a véleményeket az Omnibusz-kutatásban megfigyelt megoszláshoz súlyoztuk.

Röviden a World Internet Projectről

A World Internet Project (WIP) az internet társadalmi hatásainak széles körű vizsgálatára szerveződött nemzetközi kutatási program, amely a kaliforniai UCLA Center for Communications Policy és a szingapúri NTU School of Communications Studies kezdeményezéseként indult 1999 nyarán.

A WIP kutatói egyetértenek abban, hogy az internet alapvetően fogja átalakítani társadalmi, kulturális, gazdasági életünket, jelentőségében pedig felülmúlhatja az utóbbi ötven év legnagyobb hatású médiumát, a televíziót. A World Internet Project kutatói abból indultak ki, hogy ezek a hatások módszertanilag egységes és nemzetközileg összehasonlítható tudományos vizsgálatokat igényelnek.

Az információs társadalom témakörében végzett kutatásokat eddig részben a terjedés ütemével és területi jellegzetességeivel foglalkozó adatgyűjtések jellemezték. Az ilyen, általában nemzetközi szervezetek által végzett felmérések leginkább nyers statisztikai adatok együttesét jelentik, ezek azonban nem teszik lehetővé, hogy kifinomultabb elemzések születhessenek az internet társadalmi, kulturális hatásairól.

Emellett az információs társadalommal kapcsolatos egyes kérdésekről szinte nap mint nap készülnek felmérések és jelentések nemzetközi illetve helyi cégek megrendelésére. Ezek azonban a legtöbb esetben az adott üzleti stratégiák szerint meghatározott, a cégek által fontosnak tartott témákat elemzik, és gyakran nem elérhetőek a tudományos élet szereplői és a szélesebb közönség számára.

Látható tehát, hogy a kutatások köréből hiányoznak az olyan szisztematikus vizsgálatok, amelyek tudományos igénnyel próbálnák az internethasználat társadalmi következményeit feltárni.

A WIP kutatóinak meggyőződése, hogy egyre fontosabbá válik az a kérdés, hogy milyen változásokkal jár az internethasználat terjedése a társadalmi élet különböző területein. Milyen hatással van és lesz az új médium a társas kapcsolatokra, a kommunikációs formákra, a politikai aktivitásra, a munka és szórakozás világára?

Fontos tényező az is, hogy egy gyors ütemű, állandó átalakulásban lévő folyamat jelenségeiről van szó. Ezért olyan kutatásokra van szükség, amelyek nemcsak egy adott pillanat tényeinek rögzítésére törekszenek, hanem hosszú távon is figyelemmel kísérik az események alakulását.

A széles körű társadalmi hatások vizsgálata mellett lényegesnek tartjuk azt is, hogy a WIP keretein belül az elterjedés viszonylag korai szakaszában tudjuk a jelenségeket tudományos alapossággal feltárni. Eképpen elkerülhetjük, hogy a technológiai elterjedést megelőző állapotra, illetve a

változások kapcsán felmerülő ok-okozati viszonyokra csak utólag lehessen következtetni. Jeffrey Cole professzor, az amerikai kutatás vezetője több helyen is kiemeli, hogy a WIP egy olyan, médiaelméleti szempontból is hiánypótló vizsgálat, amely sajnálatos módon a televízió elterjedése előtt, a 40-es évek végén elmaradt. Ennek következtében a televízió kulturális és társadalmi hatásairól – a televízió nélküli világgal való egzakt egybevetés hiányában – csak intuícióink lehetnek.

Az internet terjedése – ha eltérő mértékben és tempóban is – de a világ minden táján megfigyelhető, globális jelenség. Ezért a WIP már a kezdetektől egy olyan, nemzetközi összehasonlító vizsgálat ambiciózus tervét követte, amely a nemzetek közötti összevetést a társadalmi élet különböző területein tapasztalható hatások kérdésében is lehetővé teszi. A kiinduló célkitűzések között szerepel, hogy együttműködő partnerek bevonásával a világ minél több régiója vegyen részt a vizsgálatban.

A World Internet Project tehát az első olyan nemzetközi szakmai program, amely a fent leírt igények és megfontolások előtérbe helyezésével, hiányt pótló kezdeményezésként jelent meg a kutatási porondon. Jelentőségét a fentiek alapján, az alábbi négy jellegzetességben foglalhatjuk össze:

- Az internet társadalmi hatásainak vizsgálata

Amellett, hogy az eddigi kutatásokhoz hasonlóan az elterjedés és a növekedés szintjének feltárása is a célok közt szerepel, a WIP-program attitűd-, érték- és viselkedésváltozók beemelésével, a használat és annak hatásainak mélyebb értelmezésére törekszik.

- A vizsgálat kiterjesztése a használókra túl a nem használókra

Az eddigi, főleg a használókra fókuszáló kutatással szemben a WIP egyik fontos újítása, hogy a nem-használókra is kiterjeszti a vizsgálódást. Így lehetővé válik a használók és nem használók csoportja közti átjárások, a változások dinamikájának vizsgálata, továbbá a két csoport vélekedéseinek és attitűdjeinek széles körű összehasonlítása, amin keresztül fény derülhet arra, hogy mik lehetnek a „távolmaradás” okai.

- Longitudinális kutatás

A WIP nem egy bizonyos aspektusból vizsgálódik, hanem az internet általános társadalmi hatását kívánja feltérképezni. Ennek érdekében tíz éven keresztül, évről évre megismételt, ún. longitudinális kutatás tervét dolgoztuk ki. A vizsgálat emellett panel-jellegű, tehát minden évben ugyanazokkal az emberekkel vesszük fel a kérdőívet. Ez lehetővé teszi, hogy kiderüljön, milyen

rövid és hosszú távú hatást gyakorol az emberek vélekedéseire, szokásaira, kapcsolataira, valamint a háztartások életére az Internet-használat azok esetében, akik már a kutatás kezdetekor használók voltak, és azoknál is, akik közben váltak azzá. A WIP elemzései arra is lehetőséget nyújtanak, hogy az üzleti és kormányzati politikában a változások követésével kellően rugalmas és mindig az éppen legjellemzőbb kérdéseket, problémákat előtérbe helyező stratégiák születhessenek.

- Nemzetközi összehasonlítás

A kutatás nemzetközi összehasonlító jellegű. Így a világhálóhoz kötődő társadalmi változásokról különböző országok és régiók esetében is képet nyerünk. A minden nemzet kérdőívében szereplő kérdések között az általános „társadalmi közérzetet”, az elektronikus technológiákkal és az internettel kapcsolatos nézeteket, továbbá a különböző intézményekbe vetett bizalmat mérő változók is helyet kaptak. Ezáltal az összehasonlítások ezeken a területeken is megtörténhetnek. Az egyes országok kutatói a témát érintő egyéni érdeklődésüket is kielégíthetik azáltal, hogy a közös kérdések mellett a kérdőívekben speciális, az adott országra vonatkozó egyedi kérdések és témák is szerepeltethetők. A World Internet Projectben részt vevő kutatócsoportok rendszeres, évenkénti konferenciákon tájékoztatják egymást az elért eredményekről, és megosztják tapasztalataikat, következtetéseiket.

A WIP-programban számos ország vesz részt, a világ minden tájáról, köztük: Olaszország, Japán, Szingapúr, Tajvan, Dél-Korea, Svédország, Kína, Németország, Nagy-Britannia, Franciaország, Finnország és India.

A nemzetközi WIP hivatalos honlapja a www.worldinternetproject.net, a magyarországi WIP kutatásokról pedig az ITTK (http://www.ittk.hu/huna/wip_index.html) és a TÁRKI (www.tarki.hu) oldalain is olvashat az érdeklődő.